

Razvoj dvojezičnosti kod djece

Mamić, Karla

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:210899>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za nastavničke studije u Gospiću

Sveučilišni integrirani prijediplomski i diplomski studij

Učiteljski studij u Gospiću

Karla Mamić

Razvoj dvojezičnosti kod djece

Diplomski rad

Gospić, 2023.

Sveučilište u Zadru

Odjel za nastavničke studije u Gospiću
Sveučilišni integrirani prijediplomski i diplomski studij

Razvoj dvojezičnosti kod djece

Diplomski rad

Student/ica:

Karla Mamić

Mentor/ica:

Izv. prof. dr. sc. Katica Balenović

Gospić, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Karla Mamić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Razvoj dvojezičnosti kod djece** rezultat mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mogega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mogega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Gospić, 14. prosinac 2023.

SAŽETAK

RAZVOJ DVOJEZIČNOSTI KOD DJECE

U radu se istražuje razvoj govora i jezika u djece koja odrastaju u dvojezičnim obiteljima. U teorijskom dijelu rada razmatraju se osnovna obilježja dvojezičnosti, uzimajući u obzir tjelesni, kognitivni i emocionalno-socijalni razvoj djeteta u okviru obitelji i dvojezičnog obrazovanja. Drugi dio rada donosi istraživanje koje je imalo za cilj istražiti jezični razvoj djece dvojezičnih obitelji. Za potrebe istraživanja je sastavljen anketni upitnik za roditelje kojim se nastojao steći uvid u razvoj dvojezičnosti u djece koja su od ranog djetinjstva izložena dvama jezicima. Rezultati anketnog istraživanja ukazuju na prednosti koje donosi izloženost dvama jezicima od najranije dobi poput interakcije s djecom različitih kultura što pridonosi lakšem usvajanju drugog jezika i obogaćivanju vokabulara već u ranoj životnoj dobi.

Ključne riječi: dvojezičnost, rano učenje, djeca, odgoj, inozemstvo

SUMMARY

DEVELOPMENT OF BILINGUALISM IN CHILDREN

The paper examines the development of speech and language in children who grow up in bilingual families. In the theoretical part of the paper, the basic characteristics of bilingualism are considered, taking into account the physical, cognitive and emotional-social development of the child within the framework of family and bilingual education. The second part of the paper presents research that aims to investigate the language development of children from bilingual families. For the purposes of the research, a survey questionnaire was compiled for parents, which sought to gain insight into the development of bilingualism in children who have been exposed to two languages since early childhood. The results of the survey indicate the advantages of being exposed to two languages from an early age, such as interaction with children of different cultures, which contributes to easier acquisition of a second language and enrichment of vocabulary at an early age.

Keywords: bilingualism, early learning, children, upbringing, abroad

Sadržaj

1. UVOD	1
2. RAZVOJ DJETETA I GOVORNIH VJEŠTINA.....	2
2.1. Pojam razvoja djeteta	2
2.2. Tjelesni razvoj djeteta.....	5
2.3. Kognitivni i emocionalno-socijalni razvoj djeteta.....	6
2.4. Razvoj govora.....	8
2.5. Razvoj jezika	11
3. POJMOVNE ODREDNICE I ZNAČAJ DVOJEZIČNOSTI.....	15
3.1. Pojmovne odrednice dvojezičnosti	15
3.2. Podjela dvojezičnosti	16
3.3. Prednosti i nedostaci dvojezičnog obrazovanja	17
3.4. Uloga roditelja – dvojezična obitelj.....	21
4. ISTRAŽIVANJE.....	23
4.1. Metodologija istraživanja.....	23
4.2. Cilj istraživanja	23
4.3. Uzorak i instrument istraživanja	24
4.4. Rezultati istraživanja	24
4.5. Zaključak istraživanja	38
5. ZAKLJUČAK	39
6. LITERATURA	40
7. POPIS GRAFIKONA	44
8. PRILOZI.....	45

1. UVOD

Dvojezičnost, odnosno sposobnost korištenja i razumijevanja dvaju jezika, izaziva sve veći interes među roditeljima, odgojiteljima i znanstvenicima. Da bi dvojezično dijete najbolje usvojilo oba jezika, mora im biti stalno izloženo od svog rođenja, tj. mora ih slušati, kako bi ih kasnije moglo koristiti potpuno spontano, kroz aktivnosti u igri, u svom svakodnevnom životu. Iako je to najlakši način usvajanja jezika, ne smije se zaboraviti da su djeca izložena dvama potpuno različitim jezicima pa moraju steći vještinu kako ih razlikovati i koristiti paralelno, u raznim situacijama i s različitim ljudima (Sielgel, 2004).

U ovom radu naglasak neće biti na samom procesu ovladavanja drugim jezikom (engl. *second language acquisition*) već na utjecaju roditelja, prednostima i nedostacima ovog dinamičnog procesa. Najčešće društvo i njegova visoka tehnologija duboko utječu na cjelokupni razvoj pojedinca, no poticaji odgajatelja i učitelja iznimno su važni u pružanju potpore djeci da istovremeno vladaju oba jezika. Za dijete koje je steklo naviku i smisao za komunikaciju na oba jezika, „idealno vrijeme” da počne istraživati puteve svoje dvojezičnosti ne postoji, iako se obično smatra da bi to mogla biti predškolska dob, kada djeca postanu otvorenija za socijalne kontakte. Kako mnoge granice za njih ne postoje, za razliku od jednojezične djece, dvojezična djeca često se susreću s manjim ograničenjima. Njihova im dvojezičnost pruža brojne kulturne, ekonomske i društvene prednosti, otvarajući im vrata perspektivnije budućnosti. Time uz olakšane komunikacijske vještine uživaju veći kapacitet osobnog razvoja i napredovanja u karijeri na globalnom tržištu (Wei, 2000).

Cilj ovog istraživanja je istražiti proces razvoja dvojezičnosti kod djece, s posebnim naglaskom na jezične, kognitivne i socijalne aspekte te dobiti dublji uvid u procese usvajanja i korištenja dvaju jezika u ranoj fazi života.

Diplomski rad se sastoji od pet poglavlja. U uvodnom dijelu teksta naglašena je važnost proučavanja razvoja djeteta, posebice u kontekstu govornih vještina. U drugom poglavlju dana je definicija pojma razvoja djeteta i kontekst u kojem se razvoj promatra, kao i obrada fizičkih aspekata rasta i sazrijevanja djeteta. Treće poglavlje obrađuje analizu procesa razvoja jezika kod djece te daje jasnije određenje što podrazumijeva dvojezičnost. U četvrtom poglavlju je prikazano istraživanje koje je provedeno među roditeljima djece koja žive u inozemstvu te su od ranog djetinjstva izložena dvama jezicima – uzorak se sastoji od 63 roditelja ispitanika koji žive u inozemstvu te, uz materinski jezik, svoju djecu poučavaju i

razgovaraju s njima na jeziku zemlje u kojoj žive. U zaključku su iznesene završne misli o istraženju temi.

2. RAZVOJ DJETETA I GOVORNIH VJEŠTINA

U poglavlju posvećenom razvoju djeteta i njegovim govornim vještinama, istražuje se kompleksan proces rasta i sazrijevanja najmlađih članova našeg društva. Razvoj djeteta predstavlja fascinantno put oblikovanja tjelesnih, kognitivnih i emocionalnih aspekata, a posebna pozornost bit će usmjerena prema razumijevanju kako se razvijaju govorne vještine u ranoj dobi. Kroz ovo poglavlje, istražit će se pojedine dimenzije djetetova razvoja s posebnim fokusom na proces razvoja govora koji ima presudnu ulogu u formiranju temelja komunikacije i izražavanja djeteta. Analizirat će se kako tjelesni, kognitivni i jezični aspekti međusobno surađuju kako bi oblikovali sveobuhvatan spektar vještina potrebnih za uspješno snalaženje u svijetu komunikacije. Ovo poglavlje pružit će uvid u ključne elemente razvoja djeteta, postavljajući temelje za daljnje razumijevanje kompleksnosti ove važne teme.

2.1. Pojam razvoja djeteta

Razumijevanje procesa rasta i razvoja ključno je za planiranje edukativnih strategija prilagođenih individualnim potrebama djece. Biološki, životni ciklus započinje od oplodene stanice koja se kontinuirano integrira s okolinom, bilo unutar majčine utrobe ili nakon rođenja s vanjskim svijetom. Ovaj kompleksan proces interakcije rezultira rastom i razvojem djeteta. Rast se definira kao povećanje veličine i težine organa ili udova, dok je razvoj povezan s diobom stanica, promjenom tkiva, krvi ili kostiju. Primarna svrha proučavanja rasta i razvoja djece jest dublje razumijevanje ovih procesa. Nastavnici i roditelji, svjesni sustavnog rasta i razvoja djece od trenutka začeća, mogu učinkovitije oblikovati pristup u vođenju djece. Sustavni uzorak nalazi se u rastu svakog organa u tijelu i području razvoja. Unatoč kontinuiranom karakteru procesa razvoja, brzina ili stopa razvoja varira u različitim dobima

djeteta. Na primjer, najbrži rast zabilježen je u prve tri godine života, dok se u srednjem djetinjstvu, između 6 i 12 godina, bilježi relativno sporiji rast. Ponovno ubrzanje rasta događa se u adolescenciji. Razumijevanje trendova rasta i razvoja omogućava anticipiranje očekivanja i prilagodbu podrške kako bi se osigurao optimalan razvoj (Starc i suradnici, 2004).

Djetinjstvo je podijeljeno u tri faze, uključujući rano djetinjstvo, srednje djetinjstvo i kasno djetinjstvo (predadolescencija). Rano djetinjstvo, obuhvaćajući razdoblje od rođenja do šeste godine, obilježeno je značajnim razvojem, poput prvih riječi, puzanja i hodanja. Spekulira se da su srednje djetinjstvo/predadolescencija, dob od 6 do 12 godina, ključne godine u djetetovom životu. Adolescencija, koja započinje oko 12-13 godina, označava početak puberteta. Svjetsko zdravstvo definira dob adolescencije između 10 i 19 godina. Tokom razvoja, pojedinac napreduje od ovisnosti prema sve većoj autonomiji, a taj proces, iako je predvidljiv, ima jedinstven tijek za svako dijete. Neka razvojna razdoblja povezana s dobi s definiranim intervalima uključuju: novorođenče (dob 0-3 mjeseca); dojenče (dob 3 mjeseca - 1 godina); malo dijete (dob 1-3 godine); predškolsko dijete (3 - 6 godina); dijete školske dobi (6-12 godina); tinejdžeri (13-19 godina) (Vasta i suradnici, 2005).

Roditelji imaju veliku ulogu u djetetovim aktivnostima, socijalizaciji i razvoju; roditelji mogu omogućiti stabilnost djetetovom životu i stoga potaknuti zdrav razvoj. Još jedan utjecajan čimbenik u razvoju djece je kvaliteta skrb za njih. Programi za brigu o djeci mogu biti korisni za razvoj u djetinjstvu, poput sposobnosti učenja i društvenih vještina (Starc i suradnici, 2004).

Rast i razvoj često se koriste kao sinonimi, ali, zapravo, rast se razlikuje od razvoja. Rast znači povećanje veličine, visine, težine, dužine itd. koje se može mjeriti. Razvoj, s druge strane, podrazumijeva promjenu oblika, forme ili strukture koja rezultira boljim radom ili funkcioniranjem. Poboljšano funkcioniranje podrazumijeva određene kvalitativne promjene koje vode do zrelosti. Rast i razvoj važne su karakteristike živog organizma. Obično rast doprinosi razvoju. U stvarnosti, rast i razvoj su međusobno povezani i često se odvijaju istovremeno. Pojednostavljeno, rast se odnosi na kvantitativne promjene, dok razvoj obuhvaća kvalitativne promjene u organizmu. Pojam rasta često se odnosi na tjelesne aspekte, poput povećanja veličine tijela. S druge strane, razvoj uključuje sveukupne promjene u organizmu, obliku, karakteru i ponašanju pojedinca. Oba procesa su dinamična i međusobno povezana, pridonoseći ukupnom životnom ciklusu organizma. Promjene uzrokovane rastom su mjerljive i kvantificirane, omogućujući precizno praćenje tjelesnih manifestacija kao što su povećanje

veličine, visine, težine ili dužine. S druge strane, razvoj podrazumijeva poboljšanje funkcioniranja i ponašanja, često donoseći kvalitativne promjene koje su teže izravno izmjeriti. Razvoj je kontinuirani proces koji ne prestaje ni u jednom trenutku života pojedinca. Počinje od trenutka začeća i nastavlja se do postizanja zrelosti. Unatoč mogućim varijacijama u brzini, razvoj se odvija pravilnim tempom, bez naglih skokova ili prekida. Svaka faza razvoja izgrađena je na temeljima prethodne i ima utjecaj na sljedeću fazu. Primjerice, jezični razvoj, poput razvoja govora, nije trenutni proces već se postupno razvija od prvih zvukova i plača novorođenčeta. Naglasak na kontinuitetu razvoja ukazuje na to da svaka faza ima svoje korijene u prethodnoj i utječe na sljedeću. Ipak, kontinuitet rasta može biti narušen zbog različitih faktora poput bolesti, gladovanja, pothranjenosti ili drugih abnormalnih uvjeta u djetetovom okruženju. Razvoj je individualiziran proces. Iako je obrazac razvoja sličan za svu djecu, ona ga slijede svojom brzinom. Ove individualne razlike nastaju zato što je svako dijete kontrolirano jedinstvenom kombinacijom nasljedne obdarenosti i čimbenika okoline. Svako dijete slijedi razvojni raspored koji je karakteristično jedinstven za svako dijete (Vasta i suradnici, 2005).

Na razvoj utječu i genetski čimbenici. Djetetu treba pružiti prilike za iskustva i učenje, što uključuje (Starc i suradnici, 2004):

1. poticajno okruženje u kojem dijete može istraživati, okolina mora sadržavati materijale koji pobuđuju znatiželju i olakšavaju učenje
2. poticanje i vodstvo od strane roditelja i učitelja, svako dijete je jedinstvena jedinka, ne može se očekivati da se dvoje djece ponaša ili razvija na identičan način iako su iste dobi. Na primjer, u istom razredu, od djeteta koje dolazi iz deprivirane sredine ne može se očekivati da će uspjeti u učenju kao dijete istih sposobnosti čiji roditelji visoko cijene obrazovanje i potiču ga na učenje

Sva djeca stoga ne dosežu istu točku razvoja u istoj dobi. Individualne razlike uzrokovane su i nasljednim uvjetima i uvjetima okoline. Tjelesni razvoj djeteta, na primjer, dijelom ovisi o nasljednom potencijalu, a dijelom o okolišnim čimbenicima kao što su prehrana, opće zdravlje, klima itd. (Starc i suradnici, 2004).

2.2. Tjelesni razvoj djeteta

Biti tjelesno aktivan predstavlja proces koji započinje razvojem svijesti o osobnoj razini aktivnosti te uspostavom ponašanja koja pridonose poboljšanju općeg blagostanja, kao što su redovito hodanje 30 minuta tri puta tjedno. Prepoznavanje trenutačne razine tjelesne aktivnosti ključan je korak koji može pomoći u boljem identificiranju zdravstvenih potreba te razvoju vještina i znanja za održavanje zdravog načina života. Osobe koje redovito sudjeluju u tjelesnim aktivnostima često su zdravije od onih koji nisu aktivni te propuštaju manje radnih dana zbog bolesti. Tjelesna aktivnost omogućuje učinkovito suočavanje s radnim i obiteljskim pritiscima, smanjujući razinu stresa i promiče mentalno zdravlje, što rezultira pozitivnijim interakcijama s djecom i njihovim obiteljima. Tjelesni razvoj od izuzetne je važnosti kod male djece jer pridonosi rastu kostiju, mišićnoj snazi, motoričkim sposobnostima te koordinaciji. Osiguravanje odgovarajućih prehranbenih obroka, dovoljne tjelesne aktivnosti, odmora, sna te izbjegavanje izloženosti toksinima poput dima cigareta ključni su faktori za zdrav rast i razvoj djece. Uz to, genetika ima važnu ulogu u tjelesnom rastu i razvoju djece, čime se svako dijete razvija svojom jedinstvenom brzinom (Milanović, 2013).

U ranom djetinjstvu mozak se razvija mnogo brže nego bilo koji drugi organ. U dobi od pet godina razvoj mozga doseže cca. 90% težine odrasle osobe (Petani, 2011). Dakle, dolazi do ogromnog poboljšanja u pamćenju, mašti, pažnji, percepciji, logičkom razmišljanju i koordinaciji. Veliki mišići, poput jezgre tijela, nogu i ruku, razvijaju se prije manjih mišića poput onih u prstima i rukama, stoga djeca uče grube motoričke vještine poput hodanja prije nego nauče fine motoričke vještine poput crtanja (Petani, 2011).

Svako je dijete jedinstveno pa razvoj može varirati, ali postoji nekoliko stvari koje roditelji, skrbnici i učitelji mogu učiniti kako bi pomogli u poticanju različitih faza tjelesnog razvoja i rasta.

2.3. Kognitivni i emocionalno-socijalni razvoj djeteta

Kognitivni razvoj odnosi se na način na koji djeca razmišljaju, istražuju i shvaćaju svijet oko sebe. Ovo područje obuhvaća razvoj znanja, vještina, sposobnosti rješavanja problema i općenito dispozicija koja pomaže djeci u razmišljanju i shvaćanju složenosti svijeta. Razvoj mozga igra ključnu ulogu u kognitivnom razvoju.

Prema Sillesu (2011), poticanje kognitivnog razvoja djeteta od iznimne je važnosti od samog rođenja, jer postavlja temelje za uspjeh djeteta u školi i kasnijem životu. Na primjer, istraživanja pokazuju da djeca koja su sposobna razlikovati zvukove već u dobi od šest mjeseci imaju bolje predispozicije za usvajanje vještina čitanja u dobi od četiri i pet godina.

Za promicanje kognitivnog razvoja djeteta, važno je aktivno se uključiti u kvalitetne interakcije na dnevnoj bazi. Primjeri uključuju (Tucker-Drob i Harden, 2012):

- razgovaranje s bebom i imenovanje predmete koji se često koriste
- dopuštanje da istražuje igračke i da se kreće
- pjevanje i čitanje
- izlaganje djeteta knjigama i zagonetkama
- proširivanje djetetovih interesa za specifične aktivnosti učenja
- odgovaranje na djetetova pitanja "zašto"

Još jedan način na koji se može poticati kognitivni razvoj djeteta je da mu se omogući izbor i potakne ga se da donosi promišljene odluke. Također bi roditelji trebali dopustiti svom djetetu da istražuje različite načine rješavanja problema. Iako će možda htjeti dati malo roditeljskog vodstva i ohrabrenja, potrebno je djetetu dati malo vremena da shvati stvari, poput nove slagalice. To može zahtijevati malo strpljenja, ali će mu/joj u konačnici pomoći da nauči (Tucker-Drob i Harden, 2012).

Kognitivni razvoj znači razvoj sposobnosti mišljenja i zaključivanja. Djeca od 6 - 12 godina obično razmišljaju na konkretne načine (konkretne operacije). To može uključivati stvari poput kombiniranja, odvajanja, reda i transformacije objekata i radnji (Li, Atkins i Stanton, 2006).

Adolescencija označava početak razvoja složenijih misaonih procesa (koje se nazivaju i formalne logičke operacije). Ovo vrijeme može uključivati apstraktno razmišljanje i sposobnost formiranja vlastitih novih ideja ili pitanja. Također može uključivati sposobnost

razmatranja mnogih gledišta, usporedbe ili rasprave o idejama ili mišljenjima, kao i razmatranja procesa razmišljanja. Tijekom adolescencije (između 12. i 18. godine) tinejdžer u razvoju stječe sposobnost sustavnog razmišljanja o svim logičnim odnosima unutar problema. Prijelaz s konkretnog razmišljanja na formalne logičke operacije događa se tijekom vremena. Svaki adolescent napreduje svojom brzinom u razvoju sposobnosti razmišljanja na složenije načine. Svaki adolescent razvija vlastiti pogled na svijet. Neki adolescenti mogu primijeniti logičke operacije na školski rad prije nego što ih budu mogli primijeniti na osobne probleme. Kada se pojave emocionalni problemi, oni mogu dati dodatnu razinu složenosti kognitivnom rasuđivanju adolescenta. Sposobnost razmatranja mogućnosti, emocija i činjenica može utjecati na donošenje odluka na pozitivan ili negativan način (Fish, i suradnici 2008).

Djeca počinju razvijati socijalno-emocionalne vještine od rođenja. Istraživanja pokazuju da se djeca rađaju spremna za povezivanje s drugim ljudima u svojoj okolini. Kada su djetetove emocionalne i fizičke potrebe zadovoljene, formiraju se putevi učenja do mozga koji vode ka učenju u svim razvojnim domenama (Težak i Čudina-Obradović, 1996).

Emocionalni signali, kao što su smiješak, plač ili pokazivanje interesa i pažnje, snažno utječu na ponašanje drugih. Slično tome, emocionalne reakcije drugih utječu na društveno ponašanje djece. Kako djeca sazrijevaju i razvijaju se, njihove socijalno - emocionalne vještine postaju manje usmjerene na to da njihove potrebe zadovoljavaju njihovi skrbnici, a više na sudjelovanje u rutinama i uživanje u iskustvima s prijateljima i skrbnicima (Jones i Bouffard, 2012).

Rano djetinjstvo kritično je vrijeme za formiranje pozitivnih osjećaja prema sebi, drugima i širem svijetu. Mala se djeca razvijaju i uče u kontekstu odnosa i kada ih odrasli i vršnjaci potiču, njeguju i prihvaćaju, veća je vjerojatnost da će biti dobro prilagođena. Naprotiv, djeca koja su zanemarena, odbačena ili zlostavljana izložena su riziku od društvenih i mentalnih izazova (Petani, 2011).

Podupiranje socijalnog i emocionalnog zdravlja predškolske djece važno je jer (Ashdown i Bernard, 2012):

- rani odnosi postavljaju pozornicu za zdrav ili nezdrav razvoj mozga
- loš društveni, emocionalni i bihevioralni razvoj predviđa rani školski neuspjeh, koji zauzvrat predviđa kasniji školski neuspjeh
- rana intervencija može smanjiti potrebu za kasnijim, skupljim intervencijama
- podrška djeci u ranoj dobi omogućit će im da se kasnije oduže društvu

Društveno - emocionalni razvoj čini temelj našeg emocionalnog blagostanja i načina kako percipiramo sebe i druge. Ovaj temelj započinje od dana kada se rodimo i nastavlja se razvijati tijekom cijelog života. Ključan utjecaj na socijalno-emocionalni razvoj djeteta ima kvaliteta odnosa koje dijete razvija sa svojim primarnim skrbnicima. Pozitivna i njegovana rana iskustva te odnosi imaju dubok i dugotrajan utjecaj na socijalno - emocionalni razvoj djeteta, istovremeno oblikujući i razvoj djetetova mozga. Odnos privrženosti, koji se formira tijekom prvih godina djetetova života, gradi se kroz ponovljene interakcije između djeteta i njegovog glavnog skrbnika. Te interakcije obuhvaćaju pokušaje djeteta da postigne tjelesnu i emocionalnu bliskost te odgovore njegovatelja na te pokušaje. Ovi odnosi imaju dugoročan utjecaj na emocionalnu dobrobit djeteta, oblikujući njegov osjećaj samopouzdanja, način razmišljanja i komunikaciju s okolinom te oblikujući očekivanja djeteta prema drugima (Težak i Čudina-Obradović, 1996).

2.4. Razvoj govora

Razvoj govora i jezika odnosi se na vještine koje djeca koriste za razumijevanje i komunikaciju s drugima. Jezik je izrazito ljudski oblik komunikacije koji povezuje ljudske društvene skupine. Jezik koristi proizvoljne, ali društveno dogovorene signale (riječi i rečenice) u sustavu kojim upravljaju pravila kako bi prenio značenje. Za razliku od komunikacije životinja, ljudski jezik kreativno koristi signale za komunikaciju izvan onoga što je ovdje i sada, dopuštajući raspravu o prošlim ili budućim događajima i apstraktnim, hipotetskim ili imaginarnim idejama (Škiljan, 1987).

Govor je uobičajeni konstrukt jezičnog sustava, stvoren složenim i koordiniranim pokretima respiratornih, laringealnih, velofaringealnih i oralnih struktura. Ostali konstrukti uključuju znakovne jezike i pisane jezike. Jezik se dalje dijeli na receptivnu (sposobnost razumijevanja) i ekspresivnu (sposobnost produkcije) komponente. Nadalje se smatra da jezik obuhvaća međusobno povezane podsustave: fonologiju (sustav govornih glasova), leksikon (vokabular), sintaksu (gramatika), semantiku (značenje) i pragmatiku (društveni aspekti jezika koji

uzimaju u obzir govornika i kontekst). Govor se također sastoji od podsustava: artikulacija (govorni zvukovi), glas i rezonancija te tečnost (Feldman, 2019).

Prve tri godine života, kada se mozak razvija i sazrijeva, najintenzivnije su razdoblje za stjecanje govornih i jezičnih vještina. Ove se vještine najbolje razvijaju u svijetu koji je bogat zvukovima, prizorima i stalnom izloženošću govoru i jeziku drugih. Čini se da postoje kritična razdoblja za razvoj govora i jezika u dojenčadi i male djece kada mozak najbolje apsorbira jezik. Ako se dopusti da ta kritična razdoblja prođu bez izlaganja jeziku, bit će teže učiti. Prvi znakovi komunikacije javljaju se kada dojenče nauči da će mu plač donijeti hranu, utjehu i društvo. Novorođenčad također počinje prepoznavati važne zvukove u svojoj okolini, poput glasa svoje majke ili primarnog skrbnika. Kako rastu, bebe počinju razvrstavati govorne zvukove koji sačinjavaju riječi njihova jezika. Do šestog mjeseca života većina beba prepoznaje osnovne glasove svog materinskog jezika. Djeca se razlikuju u razvoju govornih i jezičnih vještina. Međutim, oni slijede prirodni tijek ili raspored za svladavanje jezičnih vještina. Prekretnice u normalnom razvoju govora i jezičnih vještina pomažu liječnicima i drugim zdravstvenim radnicima da utvrde je li dijete na dobrom putu i treba li mu dodatna pomoć. Ponekad kašnjenje može biti uzrokovano gubitkom sluha, dok ponekad može biti posljedica govornog ili jezičnog poremećaja (Apel i suradnici, 2004).

Faze razvoja govora se mogu, prema Piagetu, (Feldman, 2019) opisati kroz šest razvojnih faza:

3-12 mjeseci

S tri mjeseca beba će najvjerojatnije gugutati, smiješiti se i smijati. Kako raste, početak će se igrati zvukovima i komunicirati gestama poput mahanja i pokazivanja. S oko četiri do šest mjeseci starosti dijete (beba) će vjerojatno početi brbljati. Beba će prvo proizvesti jednosložne zvukove poput „ba“, prije nego što ih ponovi – „ba ba ba“. Nakon brbljanja slijedi „žargonska faza“ u kojoj dijete može zvučati kao da vam nešto govori, ali njegov „govor“ neće zvučati kao prepoznatljive riječi. Prve riječi sa značenjem često počinju s oko dvanaest mjeseci. Ako beba ne brblja i ne koristi geste do dvanaestog mjeseca, treba razgovarati s liječnikom opće prakse ili medicinskom sestrom za djecu i obitelj (Jelčić-Jakšić, 2008).

12-18 mjeseci

U ovoj dobi djeca često svoje prve riječi izgovaraju sa smislom. Na primjer, kada dijete kaže tata, dijete zapravo zove tatu. U sljedećih nekoliko mjeseci, vokabular djeteta će rasti. Dijete može razumjeti više nego što može reći. Također mogu slijediti jednostavne upute poput „Sjedni“ (Jelčić-Jakšić, 2008).

18 mjeseci do 2 godine

Većina djece počet će spajati dvije riječi u kratke rečenice. Dijete će razumjeti većinu onoga što mu se kaže, roditelji mogu razumjeti većinu onoga što im dijete govori, dok će nepoznati ljudi razumjeti oko pola onoga što dijete kaže. Kada dijete nema riječi do otprilike osamnaest mjeseci, potrebno je razgovarati sa liječnikom opće prakse ili medicinskom sestrom za djecu i obitelj ili drugim zdravstvenim radnikom (Jelčić-Jakšić, 2008).

2-3 godine

Dijete najvjerojatnije govori u rečenicama od tri do četiri riječi i sve je bolje u pravilnom izgovaranju riječi. Dijete bi se moglo igrati i razgovarati u isto vrijeme. Stranci vjerojatno mogu razumjeti oko tri četvrtine onoga što dijete govori dok dijete ne napuni tri godine (Jelčić-Jakšić, 2008).

3-5 godina

Očekuju se duži, složeniji razgovori o djetetovim mislima i osjećajima. Dijete bi također moglo pitati o stvarima, ljudima i mjestima koja nisu pred njim. Na primjer: „I kod bake pada kiša?“ Dijete će vjerojatno također htjeti razgovarati o širokom rasponu tema, a njihov će se rječnik stalno povećavati. Dijete bi moglo pokazati razumijevanje osnovne gramatike i početi

koristiti rečenice s riječima poput „zato“, „ako“, „pa“ ili „kada“. A možete očekivati i neke zabavne priče (Jelčić-Jakšić, 2008).

5-8 godina

Tijekom ranih školskih godina dijete će naučiti više riječi i početi razumijevati kako glasovi u jeziku funkcioniraju zajedno. Dijete će također postati bolji pripovjedač jer uči slagati riječi na različite načine i graditi različite vrste rečenica. Ove vještine također omogućuju djetetu da dijeli ideje i mišljenja. Do osam godina dijete će moći voditi razgovore poput odraslih. Razvoj govora djeteta predstavlja izuzetno važan segment njegovog ukupnog razvoja. Ovladavanje jezikom omogućava djetetu da izrazi svoje misli, potrebe i osjećaje, što ima ključnu ulogu u socijalnom i emocionalnom povezivanju s okolinom. Kroz procese učenja i usvajanja jezika, dijete stvara temelje za uspješno oblikovanje vlastitog identiteta i razumijevanje svijeta koji ga okružuje. Roditelji, odgajatelji i skrbnici igraju ključnu ulogu u podršci razvoja govora djeteta pružanjem poticajnog okruženja i raznovrsnih jezičnih iskustava. Rano prepoznavanje i interveniranje u slučaju eventualnih poteškoća u razvoju govora mogu značajno poboljšati dugoročni jezični kapacitet djeteta. Kroz ključne promjene u razvoju govora, poput pravilne artikulacije, proširivanja vokabulara i razumijevanja složenijih jezičnih struktura, dijete stječe temelje za uspješnu komunikaciju u budućnosti. Raznolike metode podrške, uključujući igru, čitanje i razgovor, mogu potaknuti istraživanje jezika, unaprijediti komunikacijske vještine i pridonijeti cjelokupnom emocionalnom i dobrom stanju djeteta (Jelčić-Jakšić, 2008).

2.5. Razvoj jezika

Razvoj jezika predstavlja ključan proces u životu svakog pojedinca, označavajući evoluciju sposobnosti komunikacije od rane dječje dobi do kompleksnog jezičnog izraza u odrasloj dobi. Jezik, kao suštinski alat za izražavanje misli, emocija i ideja, igra ključnu ulogu u socijalnom, emocionalnom i kognitivnom razvoju. Analiza razvoja jezika uključuje proučavanje kako djeca stječu fonološke, morfološke, sintaktičke, semantičke i pragmatičke komponente jezika. Također, istražuje se kako društveni, kulturni i individualni čimbenici

utječu na ovaj složeni proces. Kroz interakciju s okolinom, odnosno roditeljima, vršnjacima i društvom općenito, oblikuje se jezična sposobnost pojedinca, pri čemu je svaka faza razvoja važna za izgradnju temelja komunikacijske vještine. Razvoj govora i razvoj jezika kod djece su povezani, ali ipak predstavljaju različite aspekte djetetovog jezičnog razvoja. Govor obuhvaća izgovaranje zvukova, riječi i rečenica te sposobnost izražavanja misli i ideja pomoću usmenog jezika (Feldman, 2019).

Razvoj govora uključuje motoričke vještine potrebne za pravilno izgovaranje zvukova i riječi. Za razliku od govora, jezik je složeniji koncept koji obuhvaća sustav simbola (riječi) i pravila za njihovo kombiniranje (gramatika) kako bi se prenijele informacije (Greenspan 2009.). Razvoj jezika uključuje sposobnost djeteta da razumije i koristi jezik za komunikaciju, a to uključuje i razumijevanje gramatičkih struktura, vokabulara, razumijevanje značenja riječi itd.

Greenspan (2009) navodi kako mnoge teorije objašnjavaju razvoj jezika. Feldman (2019) objašnjava kako je taj proces gotovo savršen, ljudska bića posjeduju genetski kod koji se jednostavno aktivira na određenom stupnju našeg razvoja i omogućuje nam da naučimo govoriti i služiti se jezikom. Smatra se kako je gramatika u osnovi uređena, vrlo važan dio jezika te da svako ljudsko biće treba određene poticaje kako bi pritisnuli svoje „jezične gumbe“- odnosno svoje jezične module otvorili i uspostavili govor. Savladavanje jezika je mnogo više od uključivanja genetskog potencijala nekom vrstom podražaja iz okoline. Jezik je, zapravo, razvojni proces koji uključuje zajednički rad prirode i utjecaja okoline, a sposobnost komuniciranja se razvija kroz različite faze (Feldman, 2019).

Teorije koje je predložio Noam Chomsky značajno su oblikovale naše razumijevanje usvajanja jezika i univerzalne gramatike. Chomskyjeva perspektiva sugerira da je ljudski um unaprijed opremljen nizom jezičnih ograničenja, koja se često nazivaju "univerzalna gramatika"(engl. *Universal Grammar*). Ovaj okvir pruža zajedničku strukturnu osnovu za sve jezike, unatoč njihovim prividnim razlikama. Jedan od intrigantnih aspekata usvajanja jezika koji je Chomsky istraživao je naizgled lak način na koji djeca shvaćaju gramatička pravila i strukture (Cook i Newson, 2007).

Nadalje, Cook i Newson (2007) navode da je ovo u oštroj suprotnosti s biheviorističkom perspektivom, koja stavlja veliki naglasak na vanjske podražaje i potkrepljenje u učenju jezika. Umjesto toga, Chomsky je predložio postojanje unutarnjeg mehanizma usvajanja jezika unutar ljudskog mozga (engl. *Language Acquisition Device; LAD*). Ovaj mehanizam omogućuje djeci da brzo shvate složene gramatičke strukture, čak i bez eksplicitnih uputa ili

dovoljnog jezičnog unosa. Chomskyjeva teorija bila je revolucionarna jer je dovela u pitanje prevladavajuće uvjerenje da na razvoj jezika utječu isključivo okolni čimbenici. Predložio je da se djeca rađaju s urođenim razumijevanjem gramatike, koja pruža okvir za usvajanje jezika. Unatoč varijacijama među jezicima na površinskoj razini, Chomsky je tvrdio da svi ljudski jezici dijele temeljne sintaktičke kategorije i gramatičke značajke (Cook i Newson, 2007).

Medina (2021) smatra kako se usvajanje jezika, kad započne, odvija jako brzo. Ako se računa od djetetova rođenja, dijete usvaja nove riječi brzinom od tri nove riječi na dan. „Ovladavanje, primjerice, engleskim jezikom zahtjeva svladavanje pedesetak tisuća riječi, ne uključujući idiome i nepromjenjive fraze. Povrh vokabulara, djeca moraju naučiti i glasove u strukturi jezika (fonemi) i značenje riječi u društvenom kontekstu. Djeca ta obilježja jezika usvajaju iznenađujuće rano. Kad dođe na svijet, novorođenče je sposobno razlikovati glasove iz svih jezika.“ (Medina, 2021:126).

„Prvi jezik koji čovjek u svome životu kao dijete usvaja najčešće znači prvi jezik kojim dijete progovara. Taj se prvi jezik u djetetovu jezičnom razvoju onda i naziva materinski jezik (engl. *mother tongue*).“ (Cvikić, 2007: 35)

Usvajanje jezika ne započinje kada djeca izgovore svoje prve riječi u prvim godinama života, već počinje samim rođenjem ili možda čak i ranije. Bebe u maternici ne samo da čuju zvukove, već ih uče i prepoznati. Studije (npr. Medina, 2021, Bilbao, 2021) na djeci staroj nekoliko sati pokazale su da dijete može prepoznati i reagirati na majčin glas, a nakon nekoliko tjedana mogu reagirati na suptilne razlike u suglasnicima. U prvoj godini života dijete prolazi kroz nekoliko bitnih faza u razvoju samog jezika. Uključuje se u različite vrste vokalne igre, kao što su gugutanje i brbljanje što im uvelike pomaže da nauče koordinirati mišiće i isprobavaju različite zvukove. Dijete počinje shvaćati jezik mnogo prije nego što progovori, također počinju učiti i da je jezik sredstvo interakcije i komunikacije. Tijekom druge godine života dijete počinje kombinirati dvije riječi, zatim tri i četiri kombinacije riječi pa sve do elementa rečenice (npr. Mama dođi sada). Za dvojezično dijete kombinacija riječi može ponekad dovesti do miješanja dva jezika. Između treće i četvrte godine života dijete počinje razvijati jednostavne, ali sve duže i složenije rečenice. Razgovori se izmjenjuju, ali ne odgovaraju uvijek jedni drugima, dolazi do povećanja tečnosti, ali s još uvijek mnogo pogrešaka. (Jelčić-Jakšić, 2008).

S četiri godine dijete koristi složene i strukturirane rečenice, upotrebljava zamjenice i pomoćni glagol. Kod dvojezične djece često postoji faza „miješanja dvaju jezika“ (engl. *Code mixing in young children*).

Dijete u početku vidi dva jezika kao jedan jedinstveni sustav i tek ih postupno razlikuje. „Code switching“ je promjena jezika unutar razgovora, najčešće kada su osobe dvojezični u društvu drugih dvojezičnih osoba. Kada dvojezični ljudi međusobno razgovaraju, oni svjesno ili podsvjesno biraju jezik na kojem će se razgovor odvijati. Odabrani jezik, naziva se jezikom primatelja ili matičnim jezikom, osnovni jezik. Drugi jezik se može nazvati dodatnim ili naučenim jezikom. Prebacivanje jezika često se događa u velikim blokovima govora, između ili unutar rečenica, događa se kada se stavke iz drugog jezika uvedu u osnovni jezik, a to često uključuje pojedinačne riječi ili fraze. Dok dvojezični ljudi svjesno mijenjaju jezike, obično je taj događaj podsvjestan. (Baker i Jones, 1998)

Bilbao (2021:98) je istražio da se „većina znanstvenika slaže kako je jezik ključ koji je omogućio ljudskom biću da razvije sav svoj potencijal. Jezik ima golemu važnost za razvoj djetetove inteligencije. Zahvaljujući jeziku dijete može usvajati i prenositi znanja. To je najvažniji alat kojim će u životu raspolagati da bi nešto naučilo, gradilo odnose i postiglo ono što želi.“

3. POJMOVNE ODREDNICE I ZNAČAJ DVOJEZIČNOSTI

Analiza pojmova poput dvojezičnosti, jezične kompetencije, i jezičnog razvoja ključna je za oblikovanje preciznih i relevantnih spoznaja o utjecaju korištenja dva jezika na pojedinca i društvo.

3.1. Pojmovne odrednice dvojezičnosti

Dvojezičnost ili bilingvizam (engl. *bilingualism*) je rasprostranjena pojava prisutna u gotovo svim kulturama i društvima. Ne postoji jedna definicija za ovaj višeznačan pojam, već ih ima mnoštvo - različiti autori ovaj pojam definiraju prema različitim kriterijima. No, u lingvističkom smislu govorimo o sposobnosti osobe da upotrebljava dva jezika. Dakle, dvojezičnost možemo objasniti kao mogućnost osobe ili jezične zajednice da aktivno koriste dva jezika, u govornom i pismenom obliku. Brojne sposobnosti, kao što su čitanje i pisanje, divergentno razmišljanje, socijalne vještine te metajezičnu svjesnost dvojezični govornici razvijaju brže i jednostavnije naspram jednojezičnih govornika (Ivanović, 2020).

Dvojezičnost predstavlja jezični fenomen u kojem pojedinac posjeduje sposobnost komunikacije na dva jezika (Ivanović, 2020). Ovaj koncept obuhvaća različite razine jezične vještine, od razumijevanja i govora do pisanja na dva različita jezika. Bitno je razlikovati dvojezičnost od jednojezičnosti gdje pojedinac posjeduje vještine samo na jednom jeziku.

„Dvojezičnost jest fenomen simultane uporabe dvaju jezika, a najčešće se razvija već u ranom djetinjstvu kao posljedica kulturoloških ili socijalnih čimbenika. Pozitivni učinci dvojezičnosti vidljivi su već u proučavanju dvojezične djece. Tijekom ranog djetinjstva mozak je plastičniji, odnosno podložniji promjeni te je stoga mnogo lakše naučiti nove jezike, kao i raspoznati fonološke razlike među jezicima koje je odraslima teško ili nemoguće naučiti razlikovati. Kod mlađe djece pokazuje se sposobnost raspoznavanja jezika na temelju pokreta usta, veća fleksibilnost pažnje, bolja kontrola reakcije pa čak i bolje pamćenje.“ (Ivanović, 2020:26).

Razlikujemo nekoliko vrsta dvojezičnosti; simultana dvojezičnost odnosi se na situaciju kada pojedinac uči oba jezika istodobno od rane dobi, dok sukcesivna dvojezičnost podrazumijeva

situaciju u kojoj pojedinac počinje učiti drugi jezik nakon što je već razvio kompetenciju u prvom jeziku. Pasivna dvojezičnost odnosi se na sposobnost razumijevanja i interpretacije jezika, dok aktivna dvojezičnost obuhvaća sposobnost izražavanja na oba jezika, uključujući govor, pisanje i druge jezične vještine. Osoba može imati dominantan jezik, što znači da je jedan od jezika jači ili češće korišten u određenim situacijama. Dvojezičnost označava situaciju u kojoj pojedinac govori dva jezika, dok višejezičnost podrazumijeva situaciju u kojoj pojedinac posjeduje vještine u više od dva jezika. Razumijevanje dvojezičnosti također uključuje analizu sociolingvističkog okvira, uključujući utjecaj kulture, društva i društvenih normi na jezično ponašanje pojedinca. Dvojezična osoba je netko tko može aktivno komunicirati na više od jednog jezika (govorom, pisanjem ili znakovima). Višejezični ljudi mogu govoriti bilo koji jezik na kojem pišu, ali ne mogu nužno pisati na bilo kojem jeziku kojim govore. Dvojezični i trojezični ljudi su oni u usporedivim situacijama koje uključuju dva ili tri jezika. Višejezična osoba općenito se naziva poliglot, izraz koji se također može odnositi na ljude koji uče više jezika iz hobija. Višejezični govornici su usvojili i održavali barem jedan jezik tijekom djetinjstva, tzv. prvi jezik (J1). Prvi jezik ili materinski stječe se bez formalnog obrazovanja, djeca koja na taj način usvajaju dva jezika nazivaju se simultani dvojezični govornici. Čak i u slučaju simultanih dvojezičnih osoba, jedan jezik obično dominira nad drugim (Ivanović, 2020).

3.2. Podjela dvojezičnosti

Dvojezičnost se odnosi na sposobnost pojedinca, zajednice ili društva da koristi i razumije dva jezika. Ova pojava može se manifestirati na različite načine, stvarajući različite podjele i dinamike unutar društva. Razlikuju se brojni modeli i teorije dvojezičnosti, a za početak treba razlikovati sukcesivnu i simultanu dvojezičnost (engl. *successive and simultaneous bilingualism*). Simultani oblik dvojezičnosti će razviti dijete koje od rođenja usporedno usvaja dva jezika, (npr. majka govori jedan, a otac drugi jezik). Sukcesivni oblik dvojezičnosti će razviti dijete koje nakon treće godine života počinje usvajati drugi jezik (Ivanović, 2020).

Ivanović (2020) navodi nekoliko značajnih podjela dvojezičnosti u kontekstu usvajanja drugog jezika koji nije materinski. Individualna dvojezičnost odnosi se na sposobnost pojedinca da koristi oba jezika u svakodnevnoj komunikaciji ili u određenim situacijama. Društvena dvojezičnost odnosi se na službenu politiku ili prirodno stanje u društvu gdje se

koristi i priznaje više od jednog jezika. Simetrična dvojezičnost javlja se kada su oba jezika podjednako razvijena i koriste se u svim područjima života pojedinca. Asimetrična dvojezičnost znači da je jedan jezik dominantniji u određenim situacijama ili područjima života pojedinca. Savladavanje dvojezičnosti odnosi se na sposobnost pojedinca da aktivno koristi oba jezika, često gotovo jednako vješto. Održavanje dvojezičnosti može se odnositi na situaciju gdje pojedinac održava pasivno znanje jednog jezika, dok je aktivan u drugom. Vrlo je važno dvojezične osobe razvrstati u različite kategorije, ovisno o jezičnoj, kognitivnoj, razvojnoj i socijalnoj dimenziji. Prema dobi govornika dvojezičnost se može podijeliti na ranu i kasnu dvojezičnost. Rana dvojezičnost se odnosi na one koji uče dva ili više jezika u razdoblju prije adolescencije. Kasna dvojezičnost odnosi se na one koji su drugi jezik naučili nakon već spomenutog razdoblja (Ivanović, 2020).

Glavna razlika je razina i postignuće u određenom jeziku. Ivanović (2020) također navodi da oni koji su naučili dva jezika u ranoj fazi također mogu te jezike smatrati materinskim za razliku od „kasnih“ dvojezičnih koji razlikuju J1 i J2. Druga skupina naziva se uravnotežena i dominantna dvojezičnost. U dominantnom bilingvizmu, govornik je vještiji i kompetentniji u jednom od dva jezika, dok je ravnotežni dvojezični govornik jednako kompetentan i vješt u oba jezika. Lingvisti spominju i pasivnu dvojezičnost u kojoj osoba može razumjeti jezik, ali ga ne može govoriti (Bialystok i suradnici 2012).

3.3. Prednosti i nedostaci dvojezičnog obrazovanja

Dvojezično obrazovanje, u kojem se nastava provodi na dva jezika, postaje sve popularnije diljem svijeta. Ova metoda obrazovanja donosi niz prednosti i nedostataka koji su važni za uzimanje u obzir prilikom razmatranja odluke o uključivanju djeteta u dvojezični program.

Nekoliko je studija pokazalo da dvojezični ljudi pokazuju određene prednosti kada je u pitanju socijalno razumijevanje. Na neki način to nije iznenađujuće, jer se dvojezične osobe moraju snalaziti u složenom društvenom svijetu u kojem različiti ljudi imaju različita jezična znanja. Na primjer, čini se da dvojezična predškolska djeca imaju nešto bolje vještine od jednojezičnih u razumijevanju tuđih perspektiva, misli, želja i namjera (Kovacs, 2009).

Dvojezična djeca također imaju povećanu osjetljivost na određene značajke komunikacije kao što je ton glasa. Dvojezične osobe također pokazuju neke kognitivne prednosti. Čini se da dvojezični ljudi rade malo bolje od jednojezičnih u zadacima koji uključuju prebacivanje

između aktivnosti i pamćenju prethodno naučenih odgovora. Dvojezično obrazovanje pruža jedinstvenu priliku za razvoj vještina u dvama jezicima. Djeca koja sudjeluju u dvojezičnim programima često postižu napredak u govoru, čitanju i pisanju na oba jezika. Djeca koja uče na dva jezika imaju priliku dublje razumjeti i cijeniti različite kulture. Ovo potiče međukulturalnu osviještenost i razumijevanje. Iz dosadašnjih istraživanja se može zaključiti kako dvojezično obrazovanje može poboljšati kognitivne sposobnosti, uključujući pažnju, memoriju, rješavanje problema i kreativnost. Djeca koja uče dva jezika razvijaju bolje razumijevanje jezične strukture i gramatike, što može poboljšati njihovo opće jezično razumijevanje. U globalnom društvu sve je važnije posjedovati višejezične vještine. Dvojezično obrazovanje može pridonijeti otvaranju vrata za buduće poslovne prilike i šire kulturne horizonte (Bialystok i suradnici 2012).

Kovacs (2009) navodi da iako su ove prednosti uglavnom proučavane kod dvojezičnih odraslih i djece, novi dokazi upućuju na to da čak i dvojezična dojenčad i mala djeca pokazuju kognitivne prednosti. Osim toga, postoje neki dokazi da su dvojezična dojenčad u prednosti u određenim aspektima pamćenja, kao što je, na primjer, generaliziranje informacija s jednog događaja na kasniji događaj. Istraživanje nije moglo točno utvrditi zašto se te prednosti pojavljuju, ali postoji nekoliko mogućnosti. Dvojezične odrasle osobe moraju se redovito prebacivati naprijed-natrag između svojih jezika i inhibirati jedan jezik dok selektivno govore drugim. Neki istraživači sumnjaju da bi takva stalna praksa mogla dovesti do određenih prednosti treniranjem mozga (Green, 1998).

Međutim, važno je napomenuti da dvojezičnost nije jedina vrsta iskustva koja je povezana s kognitivnim prednostima. Slične kognitivne prednosti također se vide kod pojedinaca s ranim glazbenim obrazovanjem, pokazujući da više vrsta obogaćenog ranog iskustva može promicati kognitivni razvoj. Bez obzira na podrijetlo, treba primijetiti da se „dvojezična prednost“ ponekad pretjerano naglašavala. Do sada su dvojezične kognitivne prednosti pokazane samo uporabom vrlo osjetljivih laboratorijskih metoda i nije poznato igraju li ulogu u svakodnevnom životu. Prema tome, navedene prednosti ne impliciraju da je dvojezičnost bitan sastojak uspješnog razvoja (Schellenberg, 2005).

Jedno pogrešno shvaćeno ponašanje, koje se često uzima kao dokaz zabune, je kada dvojezična djeca miješaju riječi iz dva jezika u istoj rečenici. To je poznato kao miješanje koda (engl. *code mixing*). Zapravo, miješanje kodova normalan je dio dvojezičnog razvoja, a dvojezična djeca zapravo imaju dobre razloge za miješanje kodova (Pearson, 2008).

Nadalje, dvojezične osobe mogu komunicirati s većim brojem ljudi, bilo iz svoje obitelji ako npr. živi u inozemstvu ili jednostavno na putu te u drugoj zemlji. Dvojezični ljudi također lako uče nove jezike, brzo pamte nove riječi i imaju bolje kognitivne vještine. Neki nedostaci dvojezičnosti su nemogućnost izražavanja samo na jednom jeziku, smišljanje novih riječi ili izraza koji nisu slični ili isti u govornim jezicima, kasni govor ili zabrinutost za identitet govornika. Dvojezična djeca mogu doživjeti i pozitivna i negativna iskustva u školi. S obzirom na to da dvojezični govornici imaju bolje kognitivne vještine, oni će logično povezivati informacije iz različitih izvora, brže pamtiti i učiti, lakše se prilagođavaju u određenim skupinama djece te će prije nego jednojezični razviti kritičko mišljenje. S druge strane, u komunikaciji s drugom djecom može doći do zabune kada dvojezično dijete počne mijenjati kodove ili miješati dva jezika, a primatelj poruke to možda neće razumjeti. Vrlo je važno razumjeti da je promjena koda potpuno prirodna za dvojezičnu djecu i odražava činjenicu da dvojezični govornici često znaju bolje određene riječi na jednom nego na drugom jeziku. Stoga se učitelji trebaju dobro pripremiti i informirati kako dvojezične učenike integrirati u razred te na taj način promicati i poučavati druge učenike da budu tolerantni i razumni prema dvojezičnim učenicima (Lanza, 2004).

Sposobnost govorenja dva ili više jezika može utjecati na osobnost osobe. François Grosjean, jedan od istraživača dvojezičnosti, navodi kako dvojezična osoba može promijeniti svoje ponašanje u odnosu na jezik kojim govori, također mnogi dvojezični govornici mogu postati sramežljivi, jer često nisu zadovoljni svojom razinom znanja ili im jednostavno nije ugodno govoriti jedan od jezika. „Žale se da ne govore dobro jedan od svojih jezika, da imaju naglasak, da miješaju svoje jezike i tako dalje” (Wei, 2000: 7).

Stoga znaju biti i vrlo samokritični. Često se vjeruje da dvojezične osobe imaju različite osobnosti ovisno o jeziku koji govore, što može dovesti do nekih negativnih ishoda, npr. do emocionalne labilnosti. Neki znanstvenici čak vjeruju da dvojezičnost može dovesti do mentalne inferiornosti, no mnoga su istraživanja opovrgla tu teoriju. Posljednjih nekoliko desetljeća proveden je veliki broj istraživanja koja su dokazala da dvojezičnost pozitivno utječe na dijete. Dvojezičnost ima pozitivne učinke koji olakšavaju učenje novog jezika te su u školi dvojezična djeca motiviranija i često ispred ostalih suučenika, osobito u intelektualnom razvoju (Grosjean, 1982). Važno je da se trend učenja dva ili više jezika nastavi, povezujući svijet i ljude kroz jezike.

Jedan od razloga zašto se neki kodovi kod neke djece miješaju je taj što se to često događa u njihovim jezičnim zajednicama - djeca samo rade ono što čuju da odrasli oko njih rade. Drugi

razlog je taj što su, baš kao i mladi jednojezični, mladi dvojezični ljudi ponekad ograničeni u svojim jezičnim resursima. Slično kao što jednojezično dijete od godinu dana može u početku koristiti riječ „pas“ za označavanje bilo kojeg četveronožnog stvorenja, dvojezična djeca također snalažljivo koriste svoj ograničeni rječnik. Ako dvojezično dijete ne zna ili ne može brzo pronaći odgovarajuću riječ u jednom jeziku, moglo bi posuditi riječ iz drugog jezika (Lanza, 2004).

Umjesto da je znak zabune, miješanje kodova može se promatrati kao put manjeg otpora: znak dvojezične dječje domišljatosti. Nadalje, čini se da dvojezična djeca ne koriste svoja dva jezika slučajno. Čak i dvogodišnjaci pokazuju određenu sposobnost moduliranja svog jezika u skladu s jezikom koji koristi njihov sugovornik. Dvojezična dojenčad lako razlikuje svoja dva jezika i ne pokazuju znakove zabune. Jezici se razlikuju po mnogim dimenzijama - čak i ako ne govorimo ruski ili mandarinski, vjerojatno ćemo razlikovati jedan od drugog. Dojenčad je također osjetljiva na ove percepcijske razlike i posebno su usklađena s ritmom jezika. Dojenčad pri rođenju može razlikovati ritmički različite jezike poput engleskog i francuskog, a do dobi od četiri mjeseca mogu razlikovati čak i ritmički slične jezike poput francuskog i španjolskog (Nazzi, 2000).

Dvojezična dojenčad može biti čak i osjetljivija od jednojezičnih kada je riječ o razlikovanju jezika. Nedavna istraživanja pokazala su da četveromjesečna jednojezična i dvojezična dojenčad mogu razlikovati lica ljudi koja govore različitim jezicima (Weikum i suradnici, 2007).

Međutim, u dobi od osam mjeseci samo su dvojezične osobe još uvijek osjetljive na razlikovanje, dok jednojezične osobe prestaju obraćati pažnju na suptilne varijacije u pokretima lica. Umjesto da budu zbunjena, čini se da su dvojezična djeca osjetljiva na informacije koje razlikuju njihove jezike (Nazzi, 2000).

Osim navedenih prednosti, implementacija dvojezičnosti kod djece može donijeti i određene izazove. Djeca koja se prvi put izlažu dvojezičnom okruženju mogu iskusiti početnu konfuziju ili miješanje jezika, što može rezultirati manje preciznim izražavanjem. Učenje na dva jezika može zahtijevati više truda od strane djece u početku, posebno u situacijama gdje se jezici razlikuju po gramatičkim strukturama. Učitelji i roditelji ponekad mogu imati izazove procjenjivanja napretka djeteta na oba jezika, što može utjecati na praćenje akademske uspješnosti. U okruženjima gdje se jedan jezik smatra dominantnim, resursi za podršku manjinskom jeziku mogu biti ograničeni. Djeca u dvojezičnim programima mogu osjetiti

socijalni pritisak ako se drugačije izražavaju ili ako su izložena nerazumijevanju zbog svoje dvojezičnosti (Weikum i suradnici, 2007).

3.4. Uloga roditelja – dvojezična obitelj

U suvremenom društvu, gdje su međukulturalni kontakti sveprisutni, uloga roditelja u odgoju dvojezične djece je izrazito važna. Dvojezične obitelji često se suočavaju s jedinstvenim izazovima i privilegijama koje proizlaze iz svakodnevnog života na različitim jezicima. Roditelji igraju ključnu ulogu u formiranju jezičnog identiteta djece, pružajući im temelj za ovladavanje dvojezičnošću. Uvođenje djeteta u dvojezično okruženje zahtijeva poseban pristup i svijest o jezičnom razvoju. Roditelji postaju nositelji jezičnih modela, odgovorni za prijenos jezičnih vrijednosti, tradicija i kulturne baštine na sljedeće generacije. U ovom tekstu istražiti će se važnost uloge roditelja u dvojezičnoj obitelji, razmatrajući kako njihove odluke, pristupi i potpora oblikuju jezični identitet djece (Bilbao, 2021).

Bilbao (2021) smatra kako se usvajanje jezika kod djece ne bi dogodilo bez pomoći odraslih, bez obzira na to što djetetov mozak upija vokabular i jezična pravila prirodnim putem. Upravo roditelji imaju veliki utjecaj u razvoju tako složene funkcije kao što je jezik. Njihovi svakodnevni razgovori pridonose obogaćivanju rječnika, organiziranju diskursa i poboljšavanju razumijevanja, ali drugi aspekti kao što je odnos prema čitanju mogu pomoći da dijete svlada jezik. Dvojezični roditelji glasno govore o svojoj želji da odgoje vještu, dinamičnu dvojezičnu djecu. Imaju pitanja i žele odgovore, ali postoje pozitivna i negativna iskustava o odgoju djece u dvojezičnim kućanstvima, do te mjere da neki pedijatri - čak i danas - preporučuju da se djeca ne izlažu dvama jezicima. Stavovi protiv rane dvojezičnosti često se temelje na mitovima i pogrešnim tumačenjima, a ne na znanstvenim nalazima (Bilbao, 2021).

Dvojezičnost se odnosi na sposobnost korištenja dvaju jezika u svakodnevnom životu. Dvojezičnost je uobičajena i u porastu je u mnogim dijelovima svijeta, pri čemu je možda jedna od tri osobe dvojezična ili višejezična (Wei, 2000).

Kontakt između dvaju jezika tipičan je u regijama mnogih kontinenata, uključujući Europu (Švicarska, Belgija), Aziju (Indija, Filipini), Afriku (Senegal, Južna Afrika) i Sjevernu Ameriku (Kanada). U Sjedinjenim Američkim Državama veliki (i sve veći) broj dvojezičnih

osoba živi u Kaliforniji, Teksasu, Floridi, New Yorku, Arizoni i Novom Meksiku. U Kaliforniji se, na primjer, do 2035. godine očekuje da će više od 50% djece upisane u vrtić odrasti govoreći jezik koji nije engleski. Slično tome, u nekim urbanim područjima Kanade, poput Toronta, do 50% učenika ima materinski jezik koji nije engleski (Byers-Heinlein, 2013).

Mnogi roditelji dvojezične djece i sami su dvojezični. Miješanje kodova – korištenje elemenata iz dva različita jezika u istoj rečenici ili razgovoru – normalan je dio dvojezičnosti i interakcije s drugim dvojezičnim govornicima. Miješanje kodova relativno je često i među dvojezičnim roditeljima (Byers-Heinlein, 2013) pa čak i roditelji koji su odabrali strategiju jedan roditelj-jedan jezik i dalje s vremena na vrijeme miješaju kodove.

Istraživanja o utjecaju miješanja kodova na razvoj dvojezične djece još uvijek su prilično ograničena. Jedna studija na djeci u dobi od 18 i 24 mjeseca otkrila je da je velika količina miješanja kodova od strane roditelja povezana s manjim vokabularom. Međutim, druge studije nisu otkrile vezu između jezika s mješovitim kodom i ranog jezičnog razvoja (Place i Hoff, 2011).

Nadalje, studije počinju otkrivati da su dvojezična djeca u dobi od dvadeset mjeseci sposobna razumjeti rečenice s mješovitim kodovima i pokazuju slične obrasce obrade kao dvojezični odrasli (Byers-Heinlein, 2013). Još uvijek nije poznato ima li izloženost miješanju kodova razvojne posljedice za dvojezičnu djecu, Važno je napomenuti da razmatranja miješanja kodova također imaju važne društvene implikacije. U nekim je zajednicama miješanje kodova važan dio dvojezičnosti i pripadnosti dvojezičnoj zajednici. Na primjer, miješanje koda je norma u nekim španjolsko-engleskim zajednicama u SAD-u, a miješanje afrikaans-engleskog koda je norma u nekim dijelovima Južne Afrike. Različite zajednice imaju različite obrasce i pravila za miješanje kodova (Poplack, 1984), a djeca trebaju biti izložena tim obrascima kako bi ih naučila.

Unatoč zastupljenosti dvojezičnog obrazovanja, iznenađujuće je malo istraživanja provedeno na tu temu, posebice o temeljima dvojezičnog učenja jezika kod dojenčadi i male djece. Dvojezičnosti je relativno mlado područje istraživanja i konačni odgovori na mnoga pitanja još nisu dostupni. Malo je mjesta za prenošenje znanstvenih otkrića o ranoj dvojezičnosti javnosti, a cilj znanstvenika koji se bave ovom temom je predočiti bilingvalnu i razvojnu znanost u praktične, dostupne informacije.

4. ISTRAŽIVANJE

4.1. Metodologija istraživanja

Anketni upitnik je sadržavao pitanja o dvojezičnosti. Testiranje je provedeno putem anketnog upitnika kao instrumenta empirijskog istraživanja koji je u obliku Google obrasca poslan putem e-maila, društvene mreže Facebook te komunikacijskih aplikacija (Viber i Whatsapp).

Ispitanicima se pristupilo na neizravan način distribuirajući upitnike putem društvenih mreža i elektroničke pošte. Ispitanici su samostalno odgovarali na postavljena pitanja i vratili ispunjene ankete. Rezultati istraživanja prikazani su putem grafikona, odnosno analiza prikupljenih podataka se obradila putem Microsoft Excella.

Postavljena anketna pitanja bila su jasna, konkretna i nedvosmislena. Pitanja su se prvenstveno odnosila na opće informacije o ispitanicima, a zatim na tvrdnje na koje su ispitanici mogli ili nisu morali pristati odgovoriti. Ovakav pristup pitanjima osiguravao je prikupljanje preciznih, jasnih i konciznih odgovora.

4.2. Cilj istraživanja

Cilj rada je istražiti kako izloženost dvama jezicima utječe na jezični razvoj, kognitivne funkcije i socijalno prilagođavanje kod djece. Istraživačka pitanja na koja će empirijsko istraživanje dati odgovore su sljedeća:

IP1. Kako dvojezičnost utječe na jezični razvoj kod djece?

IP2. Kakav je utjecaj dvojezičnosti na kognitivne funkcije kod djece?

IP3. Kako se dvojezična djeca prilagođavaju socijalnom okruženju?

IP4. Kakve su razlike u jezičnim strategijama između djece koja odrastaju u dvojezičnom okruženju i jednojezične djece?

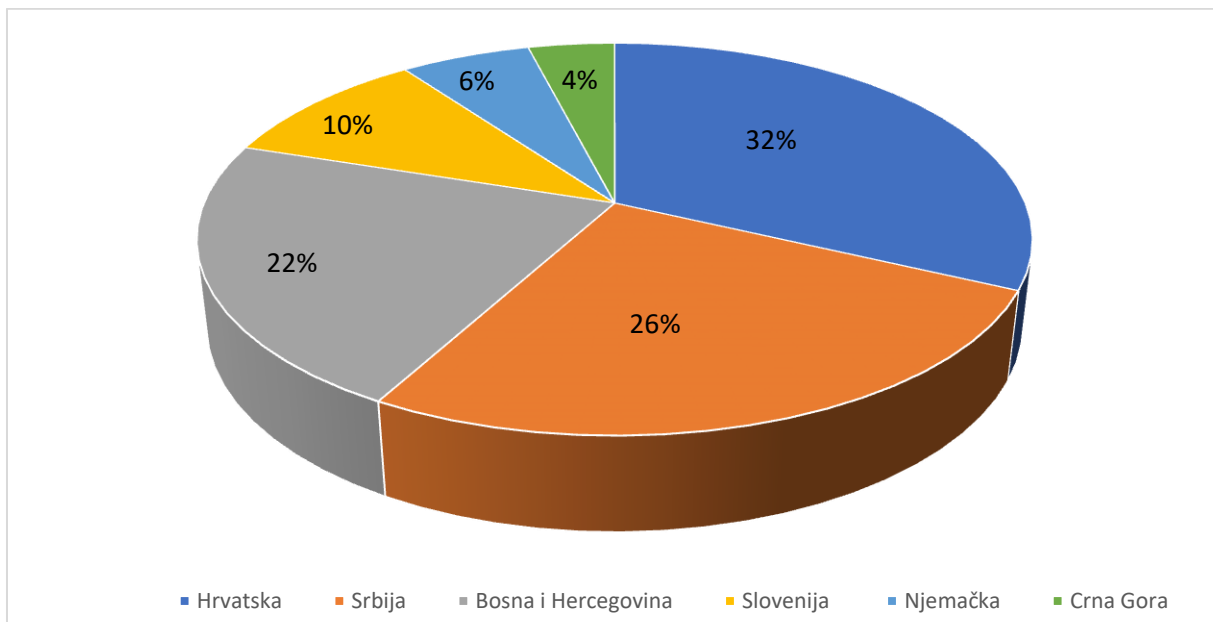
4.3. Uzorak i instrument istraživanja

Anketno istraživanje provedeno je na uzorku, odnosno ciljanoj skupini od 63 roditelja djece, gdje svi zajedno žive u inozemstvu te izlažu svoju djecu učenju svojeg, materinskog jezika i drugog jezika zemlje u kojoj borave. Ispitanici su putem anketnog upitnika zamoljeni da odgovore na ponuđena pitanja. Uzorak čine 63 ispitana roditelja različitih nacionalnosti koji su pažljivo pročitali svako pitanje te iskreno odgovorili na njih. Svi anketni upitnici uredno su popunjeni i vraćeni, a prikaz rezultata obuhvatit će cijeli uzorak.

4.4. Rezultati istraživanja

U nastavku poglavlja će biti prikazani rezultati i zaključci istraživanja o razvoju dvojezičnosti kod djece koja žive u inozemstvu te su izložena dvama jezicima, budući da je istraživanje provedeno na uzorku od 63 ispitanika koje čine njihovi roditelji.

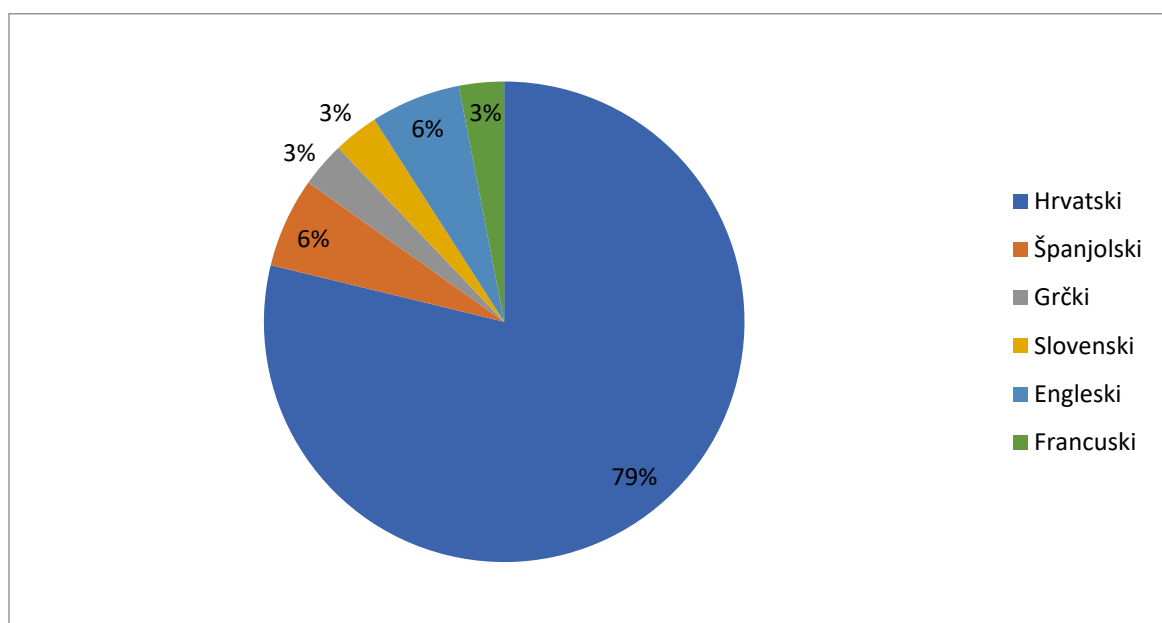
Pitanje: *Država Vašeg rođenja?*

Grafikon 1. Država rođenja roditelja djece ispitanika

Iz grafikona 1. je vidljivo kako je ispitivanju prisustvovalo najviše ispitanika koji su rođeni u Hrvatskoj, njih 32%. Potom slijede ispitanici rođeni u Srbiji, njih 26% te ispitanici iz BIH, njih 22%. Najmanji je udio ispitanika koji su rođeni u Crnoj Gori i Njemačkoj.

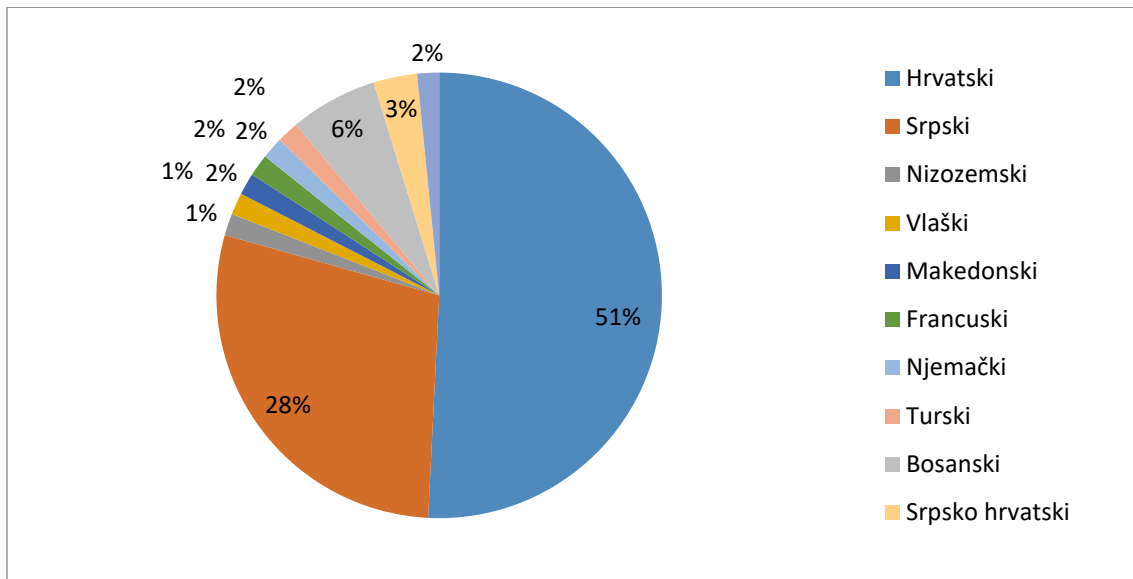
Pitanje: *Koji je Vaš materinski, prvi jezik (L1) ?*

Grafikon 2. Materinski jezik ispitanika

Iz grafikona 2. je vidljivo kako su ispitanici dali najviše odgovora da je materinski jezik roditelja - hrvatski, njih 26 (79 %). Španjolski i engleski su zastupljeni kod 6% ispitanika, a ostali materinski jezici u manjini su grčki, slovenski, engleski i francuski.

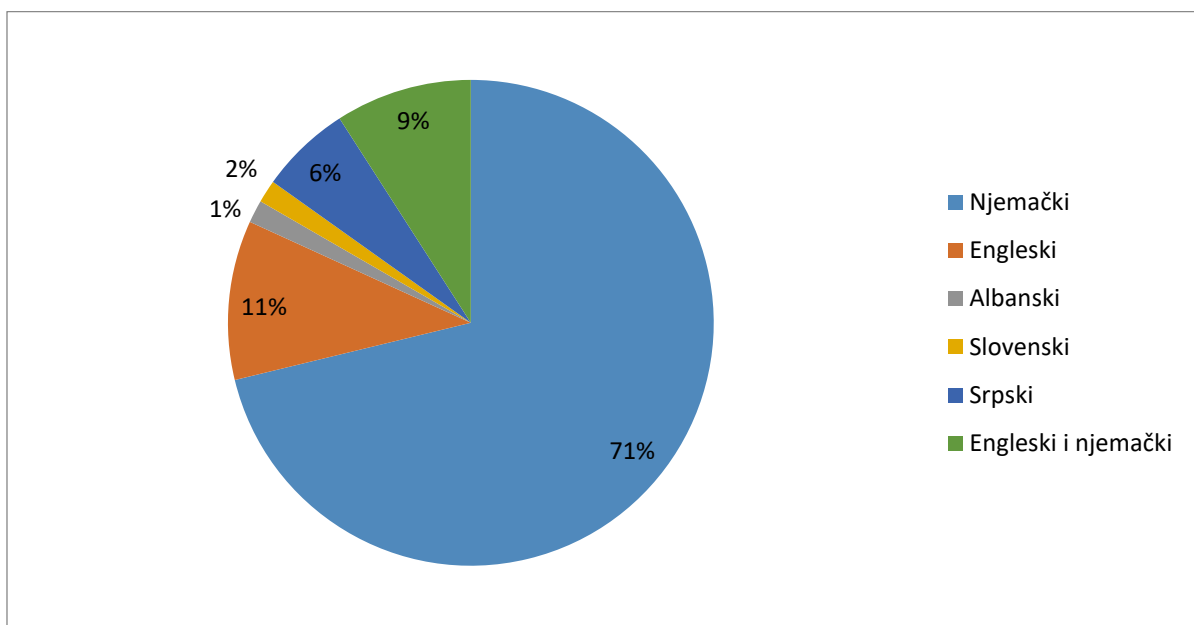
Pitanje: *Koji je materinski, prvi jezik (L1) Vašem/oj partneru/ici?*

Grafikon 3. Materinski jezik partnera ispitanika

Iz grafikona 3. je vidljivo kako je najveći broj ispitanika izjavio da je partnerici materinski jezik hrvatski i to njih 51 %, potom slijedi srpski s 28 % te bosanski sa 6 %. Ostali odgovori ukazuju na nisku zastupljenost drugih materinskih jezika partnera u inozemstvu, a obuhvaćaju nizozemski, vlaški, makedonski, francuski, njemački, turski, bosanski.

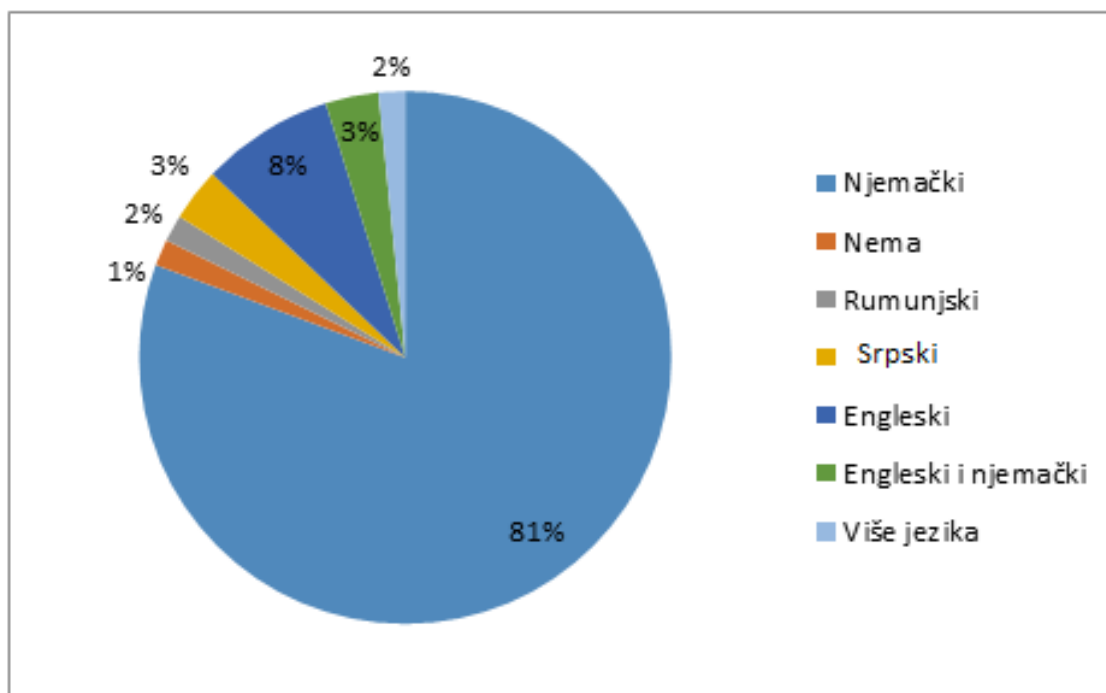
Pitanje: *Koji je Vaš drugi jezik (L2) ?*

Grafikon 4. Drugi jezik koji koriste ispitanici u inozemstvu

Iz grafikona 4. je vidljivo kako je najveći broj ispitanika izjavio kako im je drugi jezik njemački i to njih 71 %, potom je slijedio engleski jezik s 11 %. U treći udio odgovora spadaju engleski i njemački te 6 % srpski, dok ostali jezici imaju udjele od 2%. Najveći dio ispitanika, dakle, svoju djecu uči njemački i engleski, što ujedno i ukazuje na zemlje u koje su domicilni stanovnici većinom iselili te uče drugi jezik svoju djecu sukladno zemlji u kojoj žive.

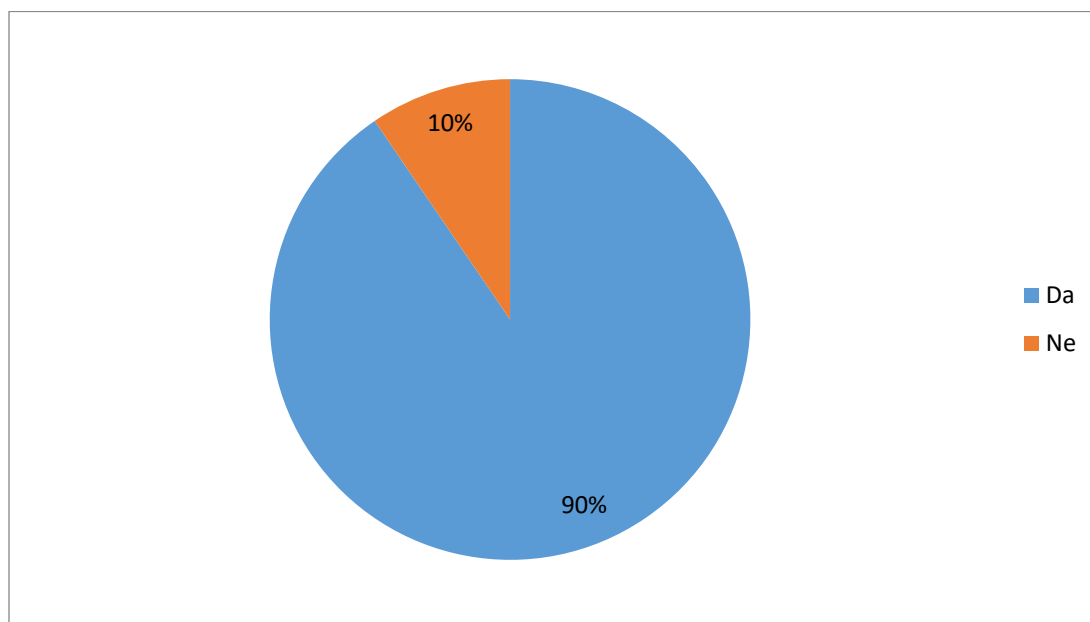
Pitanje: *Koji je drugi jezik (L2) Vašem/oj partneru/ici?*

Grafikon 5. Drugi jezik partnera u inozemstvu

Prema podacima iz grafikona 5. najveći broj ispitanika je izjavio kako je drugi jezik bračnog partnera njemački, i to njih 81 %, potom je slijedio engleski jezik s 8 %. Ostali jezici imaju manjinske udjele od 2 – 4% te su prisutni rumunjski, kao i ostali jezici u kombinaciji sa engleskim. Iz navedenog se zaključuje da većina ispitanika govori njemački kao drugi jezik, uz svoj materinji te time djecu većinom i poučavaju njemački.

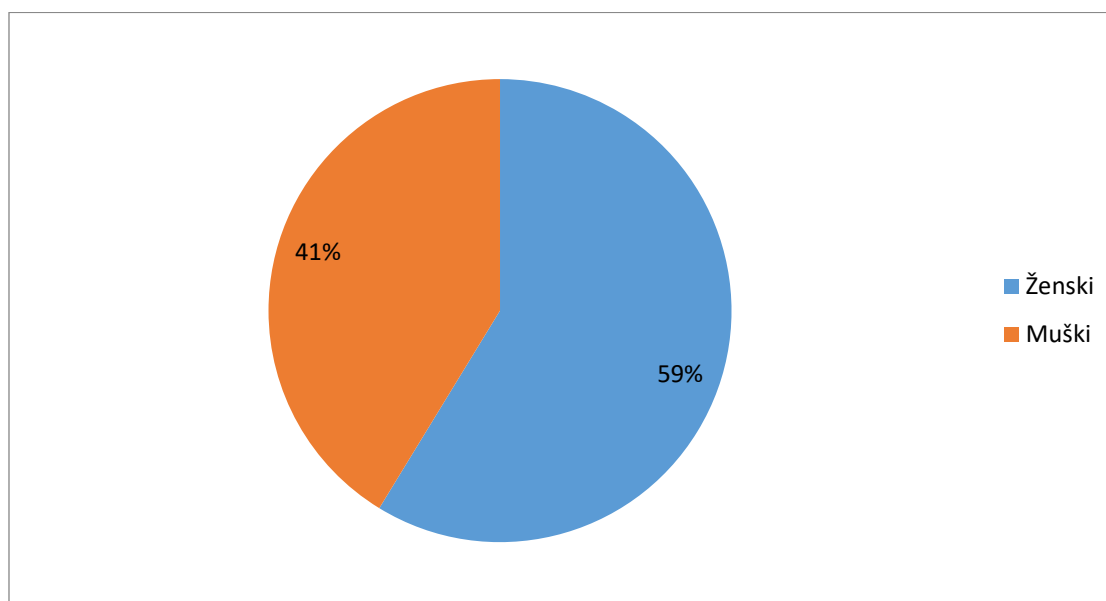
Pitanje: *Posjeduju li Vaša djeca sposobnost komunikacije na dva ili više jezika?*

Grafikon 6. Prisutnost dvojezičnosti kod djece ispitanika

Iz grafikona 6. je razvidno kako je najveći broj ispitanika izjavio kako su im sva djeca dvojezična i to njih 90 % (57), dok je njih 10 % izjavilo da nisu, odnosno njih šest. Dvojezičnost je, dakle, zastupljena kod velike većine ispitanika koji žive u inozemstvu i uče svoju djecu dva jezika (svoj materinski jezik i jezik zemlje u kojoj žive).

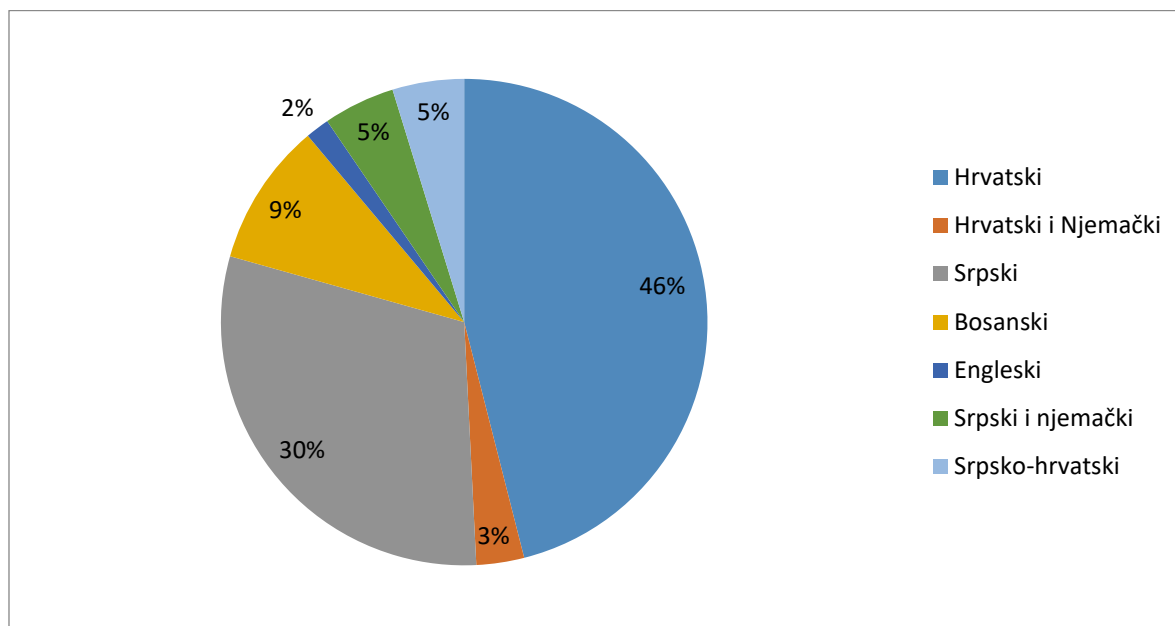
Pitanje: *Spol Vašeg djeteta?*

Grafikon 7. Spol djeteta ispitanika

Iz grafikona 7. je vidljivo kako je najveći broj ispitanika izjavio kako su djeca ženskog spola (37), a manji dio muškog spola (26).

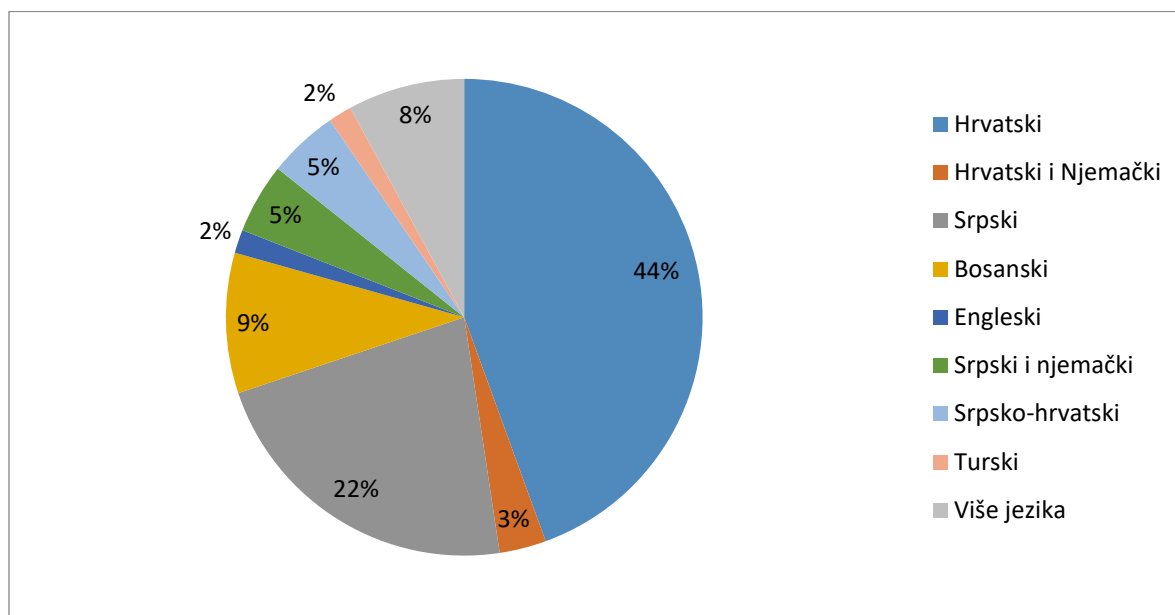
Pitanje: *Na kojem jeziku se obraćate svom djetetu?*

Grafikon 8. Jezik razgovora ispitanika s djecom

Iz grafikona 8. je vidljivo kako je najveći broj ispitanika izjavio da se obraća na hrvatskom i to njih 46 %. Potom njih 30 % odgovara da to rade na srpskom. Treći udio odgovora se odnosi na bosanski, 9 %, dok su ostali imali ispod 5 % odgovora. Može se zaključiti da se ispitanici djeci uglavnom obraćaju na svom materinskom jeziku.

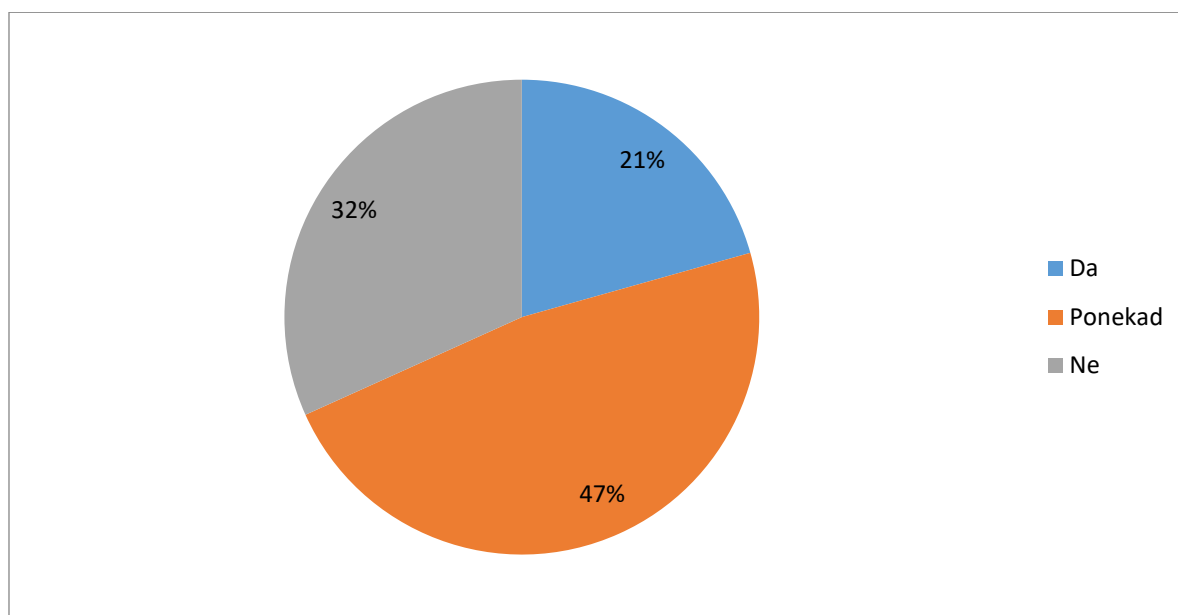
Pitanje: *Na kojem jeziku se Vaš/a partner/ica obraća djetetu?*

Grafikon 9. Jezik razgovora partnera ispitanika sa djetetom

Iz grafikona 9. je vidljivo kako je najveći broj ispitanika izjavio da se obraća na hrvatskom i to njih 44 %. Potom njih 22 % odgovara da to rade na srpskom. Treći udio odgovora se odnosi na bosanski, 9 % te kombiniranjem više jezika 8 %, ostali su imali ispod 5 % odgovora. Iz navedenog se može zaključiti da se većina roditelja u obiteljskom okruženju svojoj djeci obraća na materinskom (hrvatskom jeziku), kao i na srpskom, što posljedično ukazuje da je najveći udio ispitanika podrijetlom iz Hrvatske i Srbije.

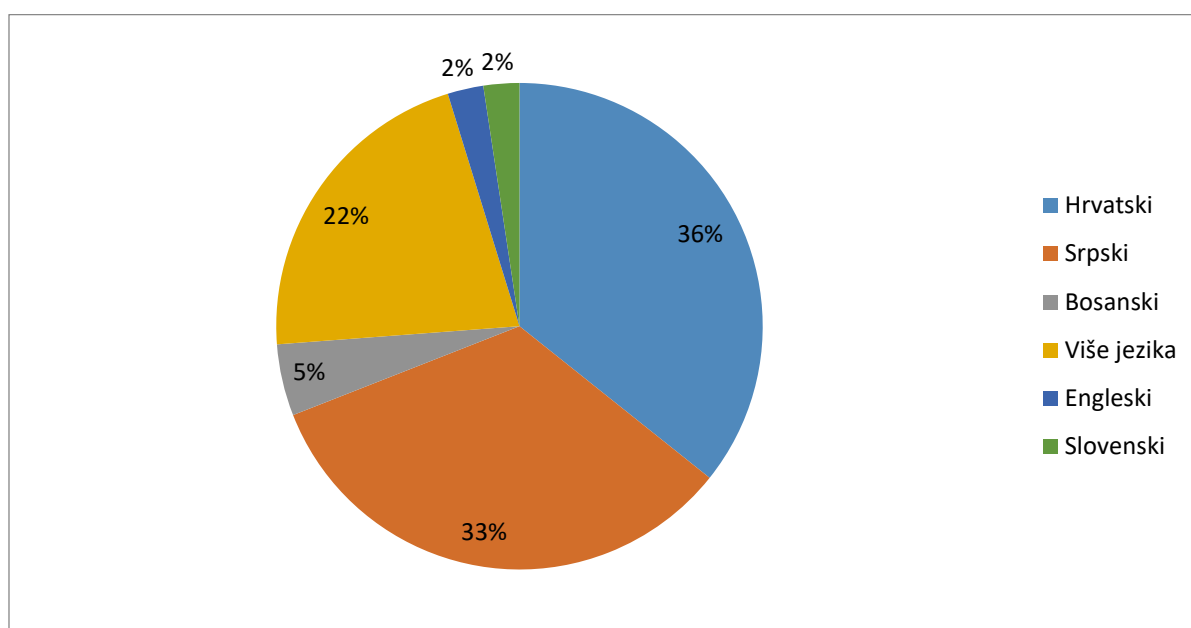
Pitanje: *Miješa li dijete jezike dok razgovara s Vama i Vašim/om partnerom/icom ?*

Grafikon 10. Mišljenje ispitanika o miješanju dva jezika djeteta

Prema podacima iz grafikona 10. najviše ispitanika je izjavilo da dijete ponekad miješa jezike i to njih 47 %, dok je njih 32 % izjavilo da ne miješa, a njih 21 % je izjavilo da dijete često miješa jezike.

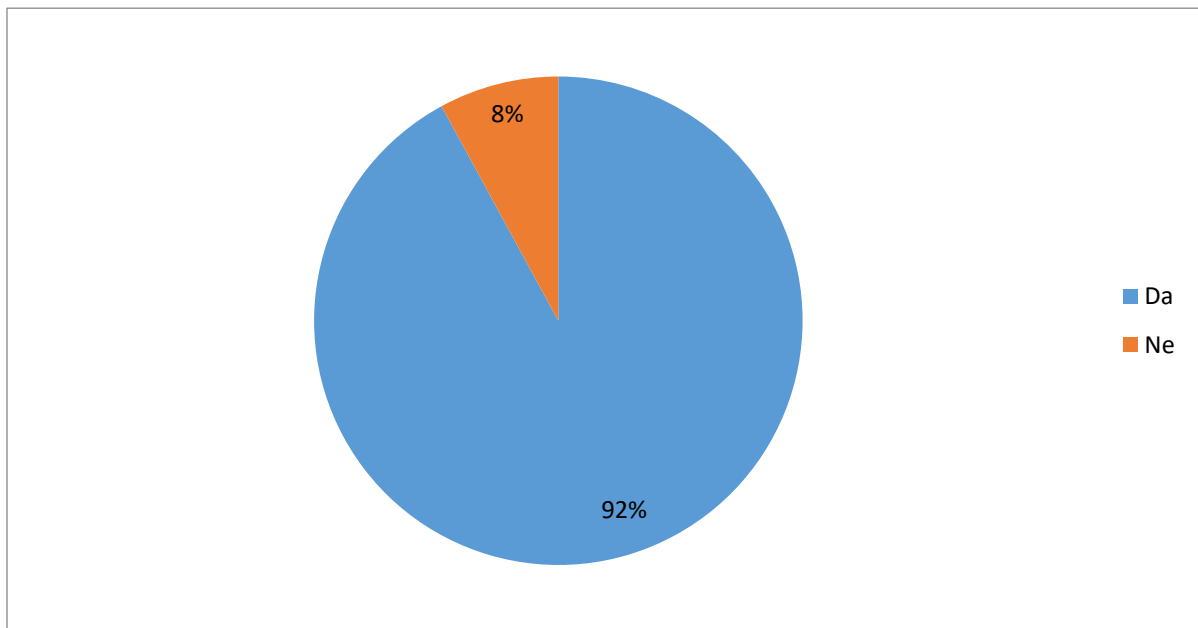
Pitanje: *Koji jezik prevladava u govoru Vašeg djeteta?*

Grafikon 11. Dominacija jezika kod djece ispitanika

Iz grafikona 11. je vidljivo kako je najveći broj ispitanika izjavio da kod njihove djece dominira hrvatski jezik, i to njih 36 %. Drugi broj odgovora je dominacija srpskog jezika, njih 33 %. Potom slijedi kombinacija više jezika iz razloga odlaska u vrtić, školu i društvo njih 22 %. Iz navedenog se može zaključiti da kod većine djece ispitanika dominira hrvatski, a zatim srpski jezik te da se radi najviše o iseljenicima u Njemačku iz Hrvatske i Srbije.

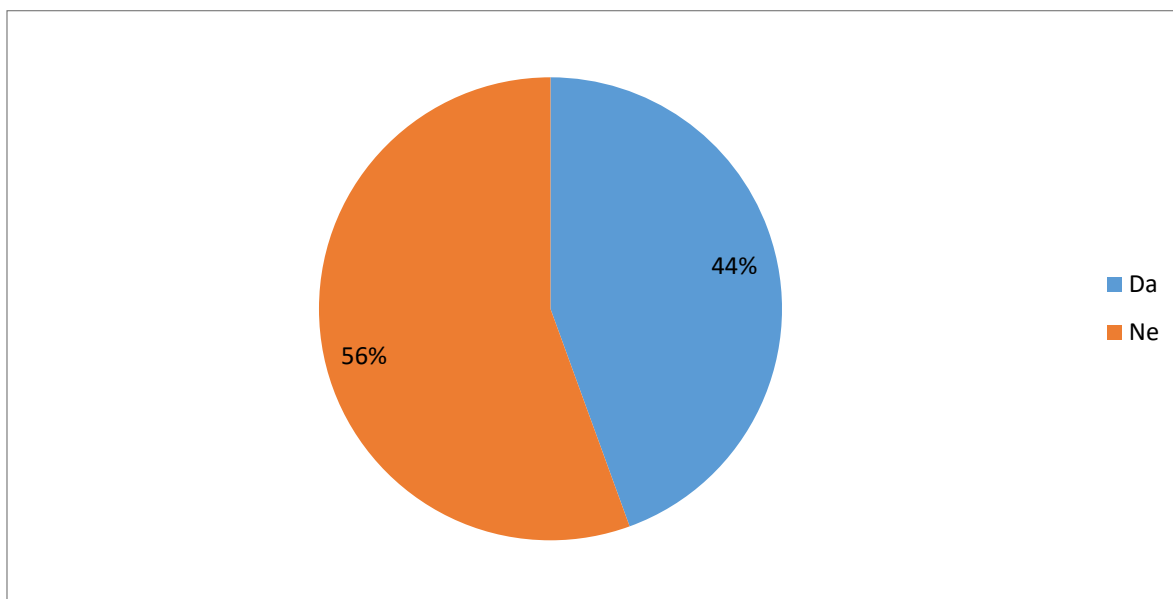
Pitanje: *Razumije li dijete razliku između prvog i drugog jezika?*

Grafikon 12. Razumijevanje razlike između dva jezika

Iz grafikona 12. je vidljivo kako njih 58 razumije razlike između dva jezika koje govore, odnosno njih 92 %, dok njih 5 ne razumije što čini 8 %.

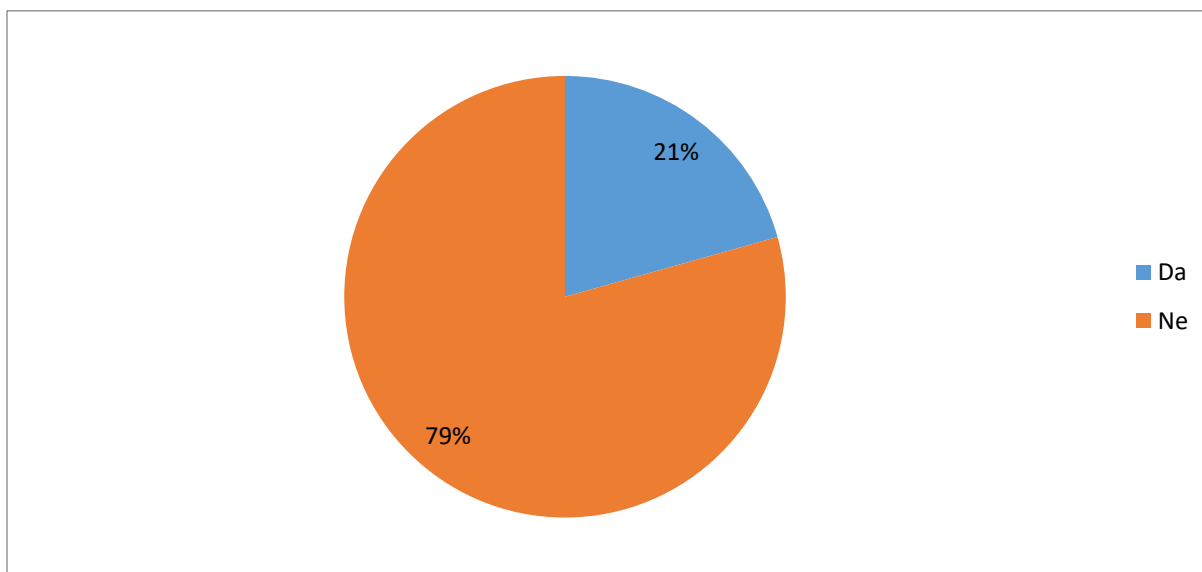
Pitanje: *Smatrate li da Vaše dijete posjeduje manjak vokabulara u pojedinom jeziku s obzirom da je istovremeno izloženo dvama jezicima?*

Grafikon 13. Manjak vokabulara pojedinog jezika

Iz grafikona 13. je vidljivo kako prema mišljenju roditelja ispitanika 56% djece ima manjak vokabulara pojedinog jezika kojega govori zbog paralelnog učenja dvaju jezika. Njih 44% je izjavilo kako im djeca nemaju manjak vokabulara ni u jednom jeziku koji uče.

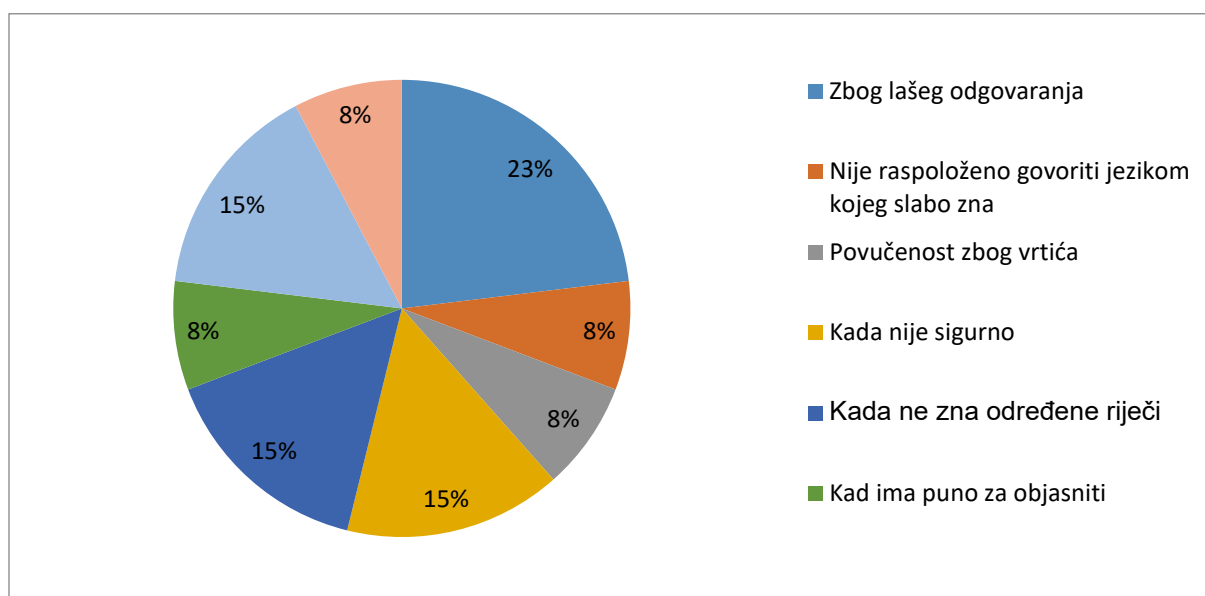
Pitanje: *Je li Vaše dijete nekada odbijalo govoriti određenim jezikom?*

Grafikon 14. Odbijanje djeteta za komunikaciju na nekim od jezika kojim ovladava

Iz grafikona 14. je vidljivo kako je njih 13 izjavilo da njihovo dijete odbija govoriti jezik zemlje u kojoj živi, dok je njih 50 izjavilo da ne odbija razgovor na određenom jeziku.

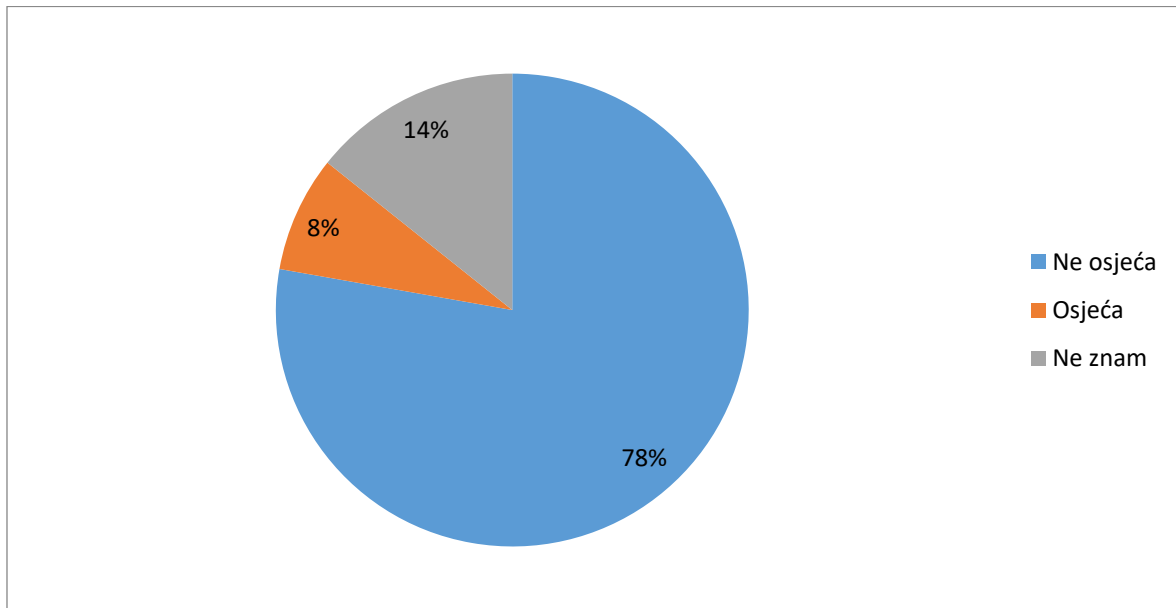
Pitanje: *Ako je odgovor na prethodno pitanje potvrđan, u kojim situacijama se to događalo?*

Grafikon 15. Razlozi odbijanja razgovora djeteta na drugom jeziku

Iz grafikona 15. je vidljivo kako su najčešći razlozi odbijanja djeteta za razgovor na drugom jeziku zbog lakšeg izražavanja, kada ne zna određene riječi te kada nije sigurno. Neki od odgovora roditelja su sljedeći: kada se obitelj tek doselila u zemlju u kojoj trenutno boravi, kada nije sigurno izražava li se gramatički pravilno, kada šira obitelji želi čuti koliko je dijete savladalo određeni jezik („Hajde reci nam nešto na njemačkom“)- većinom su tada djeca odbijala komunikaciju na nekom od jezika kojim ovladavaju.

Pitanje: *Osjeća li se Vaše dijete različito među drugom djecom koja nisu dvojezična?*

Grafikon 16. Osjećaj različitosti djeteta ispitanika među drugom djecom zbog primjene dvojezičnosti

Iz grafikona 16. je razvidno kako se njih 49 ne osjeća različito među drugom djecom koja nisu dvojezična, njih 9 je izjavilo da ne zna, a njih 5 da se osjeća.

Pitanje: *Što smatrate izrazito važnim za razvoj dvojezičnosti kod djece?*

Neki od odgovora roditelja ispitanika su sljedeći:

- *„Biti dosljedan u govorenju jezika koji smo odabrali za komunikaciju s djetetom, govoriti ga u svim situacijama i ne miješati riječi iz drugih jezika, što može biti zbunjujuće za dijete“*
- *„Izloženost jeziku i konzistentnu upotrebu“*
- *„Dosljednost. Jedan roditelj priča samo jednim jezikom, onaj drugi, samo drugim“*
- *„Dosljedno korištenje materinskog jezika u komunikaciji sa djetetom (moja kćerka na primjer inzistira da mama govori svoj jezik, a tata svoj)“*

- „Izloženost jeziku, postojanje dominantnog jezika (jezik škole ili okoline), aktivnosti na određenom jeziku i konzistentnost roditelja u pričanju jezika“
- „Ne miješati jezike“
- „Biti uporan“
- „Konstantni rad sa djecom“
- „Njegovati oba jezika istovremeno“
- „Čitanje knjiga, slušanje pjesmica, igra s djecom koja govore drugi jezik“

Pitanje: Što smatrate nedostacima izloženosti dvama jezicima u ranoj dobi?

Neki od odgovora roditelja ispitanika su sljedeći:

- „Faza govora dolazi kasnije“
- „Dijete je malo zbunjeno“
- „Miješanje jezika u nekim trenucima“
- „Dijete ne može dobro naučiti oba jezika“
- „Ne vidim nedostatke, samo prednosti“
- „Ukoliko dijete nema pravilan izvor od kojeg uči teško je kasnije ispravljati nepravilan izgovor“
- „Kašnjenje u razvoju govora. Postojala je faza kada su naše dijete mogle razumjeti samo osobe koje govore i hrvatski i njemački jer je miješao jezike. Dijete je bilo jako frustrirano kada ga netko ne bi razumio“
- „Stres kod djece tijekom prilagođavanja“
- „Nema nedostataka, dijete uči oba jezika kroz igru, razgovor, svakodnevne aktivnosti i interakciju bez da mu to predstavlja ikakav problem“

- „Književni govor i gramatika oskudni, zbunjenost i nepotpun vokabular“
- „Nerazumijevanje djeteta u jaslicama, ismijavanje djeteta u školi od strane ostale djece zbog nepravilnog govora“
- „Ponekad pogoditi riječ koja je na vrhu jezika“

Pitanje: Što smatrate prednostima izloženosti dvama jezicima u ranoj dobi?

Neki od odgovora roditelja ispitanika su sljedeći:

- „Dijete ima priliku izvrsno ovladati drugim jezikom koji nije materinski. Prednost se vidi u školi kod učenja drugih stranih jezika, pogotovo ako su iz iste jezične skupine. Prednost je što dijete može razgovarati s rodbinom oba roditelja, slušati muziku, gledati filmove na drugom jeziku i sl.“
- „Brži razvoj oba jezika, mogućnost komunikacije u različitim sredinama, bolje samopouzdanje“
- „Bogatstvo dvaju perspektiva, pogleda na svijet i kultura“
- „Razvoj mozga, brža socijalizacija“
- „Koliko jezika znaš toliko si bogat“
- „Prednost je velika i još u školi uče i engleski.“
- „Lakše se snalaze u daljnjem razvoju“
- „Dječji mozak se od početka drugačije razvija i djeca kasnije lakše uče druge strane jezike. Lako se snalaze i u jednom i drugom govornom području, nisu izolirani među vršnjacima“
- „Bolja kognitivna sposobnost“
- „Više različitih skupina prijatelja, bolje obrazovanje i više poslovnih prilika“

4.5. Zaključak istraživanja

Prema provedenom istraživanju može se zaključiti da roditelji koji žive u inozemstvu, pretežito u Njemačkoj, gdje živi većina ispitanika, te Španjolskoj, Francuskoj i Velikoj Britaniji, a potiču razvoj dvojezičnosti kod svoje djece, se trude učiti djecu oba jezika. Djeca ispitanika navedene forme će prihvatiti i neće imati poteškoća sa implementacijom dvojezičnosti. Na temelju analize socio – ekonomskih podataka ispitanika, vidljivo je da su to ispitanici dominantno rođeni u Hrvatskoj, BIH i Srbiji, koji su zbog različitih razloga iselili iz Hrvatske te počeli učiti svoju djecu drugi jezik prema zemlji boravka. Istraživanje je pokazalo kako njihova djeca s lakoćom usvajaju novi jezik te da nemaju značajnijih poteškoća u izražavanju na drugom jeziku. Glavni razlozi odbijanja komunikacije djece na drugom jeziku su lakše izražavanje, kada ne znaju određene riječi te kada nisu sigurni izražavaju li se gramatički pravilno. Provedeno istraživanje ukazuje na važnost prakticiranja dvojezičnosti kod djece koja žive u inozemstvu i uče dva jezika – materinski jezik i drugi jezik. Djeca koja su izložena dvojezičnom obrazovanju imaju znatne prednosti u razvoju jezičnih vještina. Njihova sposobnost komunikacije na oba jezika pokazuje fleksibilnost i bogatstvo jezičnog repertoara. Ranija istraživanja su pokazala kako je učenje dvojezičnosti orijentirano na procese identifikacije riječi i pravopisa. Primjerice, Siegel (2004) je dokazao kako je drugi jezik koji djeca uče važan za njihovu motivaciju, socio - ekonomski status i vrijednost koja se pridaje dvojezičnosti. Potom su D' Anguilli et al. (2002) dokazali kako su dvojezična djeca koja su u Kanadi učila talijanski i engleski pokazala bolje rezultate u rješavanju testova iz fonoloških zadataka, zadataka čitanja, pravopisa i radnog pamćenja.

Dvojezičnost može imati značajan utjecaj na oblikovanje dječjeg identiteta. Djeca stvaraju složeniji identitet povezan s jezičnom i kulturnom pozadinom, što može biti izuzetno korisno u suvremenom globalnom društvu. Nastavnici, roditelji i odgojitelji mogu prepoznati važnost podržavanja djece u očuvanju i razvijanju oba jezika, stvarajući poticajno okruženje koje potiče njihov jezični, kognitivni i socijalni razvoj.

5. ZAKLJUČAK

Dvojezičnost kod djece, tj. simultano izlaganje i usvajanje dvaju jezika, predstavlja kompleksan fenomen koji je predmet intenzivnog znanstvenog interesa. Dosadašnja istraživanja sugeriraju da dvojezičnost može pozitivno utjecati na kognitivni razvoj, posebice na poboljšanje izvršnih funkcija, kao što su radna memorija, fleksibilnost i kontrola pažnje. Međutim, valja napomenuti da su uočeni i određeni izazovi u dvojezičnom okruženju, uključujući moguće smetnje u jezičnom razvoju ili jezičnu konfuziju. Također, pojedini faktori poput konteksta izlaganja jeziku, intenziteta komunikacije i društvene podrške imaju ključnu ulogu u oblikovanju ishoda dvojezičnog odgoja.

Provedeno istraživanje o razvoju dvojezičnosti kod djece koja žive u inozemstvu i izložena su dvama jezicima pruža uvid u stanje i perspektive ovog važnog aspekta jezičnog, kognitivnog i kulturnog razvoja djece. Dvojezično odgojeni pojedinci često pokazuju iznimne prednosti u različitim područjima, uključujući jezične vještine, kognitivne sposobnosti, kulturnu osviještenost i socijalnu integraciju. Ovo potvrđuje da je dvojezičnost resurs koji obogaćuje život djece u inozemstvu. Djeca koja uče dva jezika imaju tendenciju razvijati napredne kognitivne vještine poput bolje pažnje, bolje radne memorije i veće fleksibilnosti u razmišljanju. To ukazuje na pozitivan utjecaj dvojezičnosti na opći kognitivni razvoj djeteta.

Unatoč brojnim prednostima, istraživanje također ukazuje na izazove s kojima se dvojezična djeca suočavaju, uključujući moguću konfuziju jezika, specifične izazove u školovanju i potrebu za podrškom roditelja i odgojitelja u očuvanju oba jezika. Kako bi se optimalno iskoristile prednosti dvojezičnog odgoja, ključna je uloga obitelji i škole. Roditelji imaju važnu ulogu u očuvanju materinskog jezika, dok škole trebaju pružiti podršku kroz prilagođene kurikulume i resurse. Podrška roditelja, suradnja s obrazovnim ustanovama te promicanje svijesti o važnosti očuvanja oba jezika ključni su čimbenici koji će omogućiti dvojezičnoj djeci da ostvare svoj puni potencijal u kompleksnom jezičnom okruženju.

6. LITERATURA

1. Apel, K., Masterson, J., Posokhova, I. (2004). *Jezik i govor od rođenja do šeste godine: od glasanja i prvih riječi do početne pismenosti-potpuni vodič za roditelje i odgojitelje*. Ostvarenje.
2. Atkinson, J. and Meeryl, D. (2014). *Speech development in children*, Jon and Wild Sons.
3. Bilbao, A. (2021) *Dječji mozak objašnjen roditeljima*: Zagreb: Egmont.
4. Byers-Heinlein K. Parental language mixing: Its measurement and the relation of mixed input to young bilingual children's vocabulary size. *Bilingualism: Language and Cognition*, 16(01), str. 32–48.
5. Cook, V. J., Newson, M. (2007). *Chomsky's Universal Grammar: An Introduction 3rd Edition*, Blackwell publishing, DeVries, R. (1997). Piaget's social theory. *Educational Researcher*, 26(2), str. 4-17.
6. Cvikić, L. (2007). *Drugi jezik hrvatski: poučavanje hrvatskoga kao nematerinskoga jezika u predškoli i školi s posebnim osvrtom na poučavanje govornika bajaškoga romskoga – priručnik s radnim listovima*. Zagreb: Profil
7. D'Anguilli, A., Siegel, L., Serra, E. (2002). *The development of reading in English and Italian in bilingual children*, *Applied Psycholinguistics* , Vol. 22 , No. 4 , str. 479 – 507.
8. Feldman, H. M. (2019). *How Young Children Learn Language and Speech*, University School of Medicine: Stanford.
9. Fish, A.M., Li, X., McCarrick, K., Butler, S.T., Stanton, B., Brumitt, G.A., Bhavnagri, N.P., Holtrop, T., Partridge, T., (2008). *Early Childhood Computer Experience and Cognitive Development among Urban Low-Income Pre-schoolers*. *Journal of Educational Computing Research*, Vol. 38(1), str. 97-113.
10. Green D. W. (1998). *Mental control of the bilingual lexico-semantic system*. *Bilingualism: Language and Cognition*. 1(02), str. 67–81.
11. Greenspan, Stanley I. (2009). *Sjajni klinici: kako pomoći djetetu da razvije 10 kvaliteta potrebnih za zdrav, sretan i uspješan život*: Buševac: Ostvarenje.

12. Hoff E., Core C., Place S., Rumiche R., Señor M., Parra M. (2011). *Dual language exposure and early bilingual development*. Journal of Child Language. 39(1), str. 1–27
13. Jelčić, Jakšić S. (2008). *Razvoj govora od rođenja do šeste godine*, Zagreb: Naklada Ljevak.
14. Jones, Stephanie M. and Bouffard, Suzanne M. (2012) *Social and Emotional Learning in Schools: From Programs to Strategies*. Social Policy Report. Volume 26, Number 4
15. Kovacs A. M. *Early bilingualism enhances mechanisms of false-belief reasoning*. Developmental Science. 12(1), str. 48–54.
16. Lanza E. (2004). *Language mixing in infant bilingualism: A sociolinguistic perspective*. Oxford: Oxford University Press.
17. Medina, J. (2021). *Pravila mozga za razvoj djeteta*: Zagreb: Stilus.
18. Milanović, D. (2013). *Teorija treninga*. Zagreb: Kineziološki fakultet sveučilišta u Zagrebu.
19. Nazi T. (2001). *Language discrimination by English-learning 5-month-olds: Effects of rhythm and familiarity*. Journal of Memory and Language. 43(1), str. 1–19.
20. Pearson B. Z. (2008). *Raising a bilingual child*. New York: Random House.
21. Petani, R. (2011). *Odnos roditelj-dijete. Nove paradigme ranoga odgoja*, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta, Zavod za pedagogiju.
22. Posavec, K. i Sablić, M. (ur.) (2013). *Pedagogija i kultura- Interkulturalna pedagogija: prema novim razvojjima znanosti o odgoju*. Zagreb, Hrvatsko pedagojsko društvo.
23. Sielgel, L. (2004). *Bilingualism and Reading*. Handbook of Children's Literacy, No. 2, str. 673–689.
24. Silles, M.A., (2011). *The Intergenerational Effects of Parental Schooling on the Cognitive and Non-Cognitive Development of Children*. Economics of Education Review, Vol. 30(2), str. 258-268.
25. Starc, B., Obradović, Č., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing.
26. Škiljan, D. (1987). *Pogled u lingvistiku, Školska knjiga*, Zagreb.

27. Težak, D. i Čudina-Obradović, M. (1996). Priče o dobru, priče o zlu: priručnik za razvijanje moralnog prosuđivanja u djece, Zagreb: Školska knjiga
28. Tucker-Drob, E.M., Harden, K.P., (2012). Early Childhood Cognitive Development and Parental Cognitive Stimulation: Evidence for Reciprocal GeneEnvironment Transactions. *Developmental Science*, Vol. 15(2), str. 250-259.
29. Vasta, R., Marshall M. Haith, Miller, S. A. (2005). *Dječja psihologija: moderna znanost*, Naklada Slap, Jastrebarsko.
30. Vygotsky, L. (1926) *Educational Psychology*, St. Lucie Press, Florida, (Reprinted 1992).
31. Wei L. (2000). Dimensions of bilingualism. In: Wei L, editor. *The bilingualism reader*. New York: Routledge; str.. 3–25.

Internetski izvori:

32. Ashdown, D. M., & Bernard, M. E. (2012). Can explicit instruction in social and emotional learning skills benefit the social-emotional development, well-being, and academic achievement of young children? *Early Childhood Education Journal*, 39(6), 397–405 Dostupno na: <https://doi.org/10.1007/s10643-011-0481-x> (Datum pristupanja: 15.09.2023.)
33. Baker, C., Jones, S. P. (1998). *Encyclopedia of Bilingualism and Bilingual Education*. Clevedon; Philadelphia, PA: Multilingual Matters. Dostupno na: [Encyclopedia of Bilingualism and Bilingual Education - Google Knjige](#) (Datum pristupanja: 26.03.2023.)
34. Bialystok E., Craik F. M, Luk G. (2012). Bilingualism: consequences for mind and brain. *Trends in Cognitive Sciences*. 16 (4), str. 240–250. Dostupno na: <https://doi.org/10.1016/j.tics.2012.03.001> (Datum pristupanja: 12.02.2023.)

35. Ivanović, B. (2020). Dvojezičnost i kognitivno funkcioniranje, *Psychē*, 3(1), str. 26-35. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/267809> (Datum pristupa: 26.09.2023.)
36. Li, X., Atkins, M.S. & Stanton, B. (2006). Effects of Home and School Computer Use on School Readiness and Cognitive Development among Head Start Children: A Randomized Controlled Pilot Trial. *Merrill-Palmer Quarterly*, 52(2), 239-263. Retrieved November 29, 2023. Dostupno na: <https://www.learntechlib.org/p/74753/> (Datum pristupanja: 24.10.2023.)
37. Poplack, S., & Sankoff, D. (1984). Borrowing: The synchrony of integration. *Linguistics*, 22, 99-135. Dostupno na: <http://www.sociolinguistics.uottawa.ca/shanapoplack/pubs/articles/PoplackSankoff1984.pdf> (Datum pristupanja: 19.10.2023.)
38. Schellenberg, E. G. (2005). Music and Cognitive Abilities. *Current Directions in Psychological Science*, 14(6), 317-320. Dostupno na: <https://doi.org/10.1111/j.0963-7214.2005.00389>. (Datum pristupanja: 17.11.2023.)

7. POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Država rođenja roditelja djece ispitanika.....	24
Grafikon 2. Materinski jezik ispitanika.....	25
Grafikon 3. Materinski jezik partnera ispitanika.....	26
Grafikon 4. Drugi jezik koji koriste ispitanici u inozemstvu.....	26
Grafikon 5. Drugi jezik partnera u inozemstvu.....	27
Grafikon 6. Prisutnost dvojezičnosti kod djece ispitanika.....	28
Grafikon 7. Spol djeteta ispitanika.....	28
Grafikon 8. Jezik razgovora ispitanika s djecom.....	29
Grafikon 9. Jezik razgovora partnera ispitanika sa djetetom.....	30
Grafikon 10. Mišljenje ispitanika o miješanju dva jezika djeteta.....	31
Grafikon 11. Dominacija jezika kod djece ispitanika.....	31
Grafikon 12. Razumijevanje ispitanika razlika između dva jezika.....	32
Grafikon 13. Manjak vokabulara pojedinog jezika.....	33
Grafikon 14. Odbijanje djeteta za komunikaciju na nekim od jezika kojim ovladava.....	33
Grafikon 15. Razlozi odbijanja razgovora djeteta na drugom jeziku.....	34
Grafikon 16. Osjećaj različitosti djeteta ispitanika među drugom djecom zbog primjene dvojezičnosti.....	35

8. PRILOZI

Anketni upitnik:

Odjeljak 1 od 3

Razvoj dvojezičnosti kod djece

Poštovani roditelji,

I ljubazno Vas molim da ispunite ovaj upitnik u svrhu istraživanja vezanog za moj diplomski rad, na temu Dvojezičnost kod djece. Namijenjen je djeci koja su od ranog djetinjstva izložena dvama jezicima. Ovaj upitnik je u potpunosti anonim i svi dobiveni podaci koristit će se u svrhu izrade diplomskog rada.

Unaprijed zahvaljujem!

E-pošta *

Važeća e-adresa

Ovaj obrazac prikuplja e-adrese. [Promjena postavki](#)

Mjesto Vašeg rođenja? *

Tekst kratkog odgovora

Mjesto rođenja partnera/ice? *

Tekst kratkog odgovora

Koji je Vaš materinski, prvi jezik (L1) ? *

Tekst kratkog odgovora

Koji je materinski, prvi jezik (L1) Vašem/oj partneru/ici? *

Tekst kratkog odgovora

Koji je Vaš drugi jezik (L2) ? *

Tekst kratkog odgovora

Koji je drugi jezik (L2) Vašem/oj partneru/ici? *

Tekst kratkog odgovora

Koliko imate djece? Jesu li sva djeca dvojezična? *

Tekst kratkog odgovora

Nakon odjeljka 1 Nastavi na sljedeći odjeljak

Odjeljak 2 od 3

Pitanja za prvorodeno dijete

Ako imate jedno dijete potrebno je ispuniti pitanja samo u ovom odjeljku.

Godina rođenja Vašeg djeteta? *

Tekst kratkog odgovora

Spol Vašeg djeteta? *

M

Ž

Mjesto rođenja Vašeg djeteta? *

Tekst kratkog odgovora

Na kojem jeziku se obraćate svom djetetu? *

Tekst kratkog odgovora

Na kojem jeziku se Vaš/a partner/ica obraća djetetu? *

Tekst kratkog odgovora

Miješa li dijete jezike dok razgovara s Vama i Vašim/om partnerom/icom? *

- Da
- Ne
- Ponekad

Koji jezik prevladava u govoru Vašeg djeteta? *

Tekst kratkog odgovora

.....

Razumije li dijete razliku između prvog i drugog jezika? *

- Da
- Ne

Smatrate li da Vaše dijete posjeduje manjak vokabulara u pojedinom jeziku s obzirom da je istovremeno izloženo dvama jezicima? *

- Da
- Ne

...

Je li Vaše dijete nekada odbijalo govoriti određenim jezikom? *

Da

Ne

Ako je odgovor na prethodno pitanje potvrdan, u kojim situacijama se to događalo?

Tekst dugog odgovora

Što smatrate izrazito važnim za razvoj dvojezičnosti kod djece? *

Tekst dugog odgovora

Što smatrate nedostacima izloženosti dvama jezicima u ranoj dobi? *

Tekst dugog odgovora

Što smatrate prednostima izloženosti dvama jezicima u ranoj dobi? *

Tekst dugog odgovora

Osjeća li se Vaše dijete različito među drugom djecom koja nisu dvojezična? *

Ne osjeća se

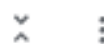
Osjeća se

Ne znam

Nakon odjeljka 2 Nastavi na sljedeći odjeljak

Odjeljak 3 od 3

Pitanja za drugorođeno dijete

Ako imate dvoje djece potrebno je ispuniti pitanja i u ovom odjeljku.

Godina rođenja Vašeg djeteta?

Tekst kratkog odgovora

Spol Vašeg djeteta?

M

Ž

Mjesto rođenja Vašeg djeteta?

Tekst kratkog odgovora

Na kojem jeziku se obraćate svom djetetu?

Tekst kratkog odgovora

Miješa li dijete jezike dok razgovara s Vama i Vašim/om partnerom/icom ?

- Da
- Ne
- Ponekad

Koji jezik prevladava u govoru Vašeg djeteta?

Tekst kratkog odgovora

Razumije li dijete razliku između prvog i drugog jezika?

- Da
- Ne

Smatrate li da Vaše dijete posjeduje manjak vokabulara u pojedinom jeziku s obzirom da je istovremeno izloženo dvama jezicima?

Da

Ne

Je li Vaše dijete nekada odbijalo govoriti određenim jezikom?

Da

Ne

Ako je odgovor na prethodno pitanje potvrđan, u kojim situacijama se to događalo?

Tekst dugog odgovora
.....

Osjeća li se Vaše dijete različito među drugom djecom koja nisu dvojezična?

Ne osjeća se

Osjeća se

Ne znam